

“आपले मंडळ”

|| Maharashtra Mandal of Detroit ||

स्नेहबंध

गुढी पाडवा विशेषांक

एप्रिल २०१७

GLOBAL SUPPLIER OF COATINGS FOR PLASTICS AND METALS

Dhake Industries offers a wide range of products for Interior and Exterior Automotive Applications as well as other Non-Automotive Applications. Our products are custom formulated to meet the

most stringent requirements of any market

- **Known in the Industry for Unsurpassed Technical Capabilities**
- **Leader in Metallic Paint Development for Auto Interiors**
- **Rapid Product Development with Custom Formulations to Meet Market and Customer Specific Requirements**

Various Paint Technologies

- 2K Monocoat
- 2K Base/Clear
- 1K Waterbase
- 2K Waterbase
- One-Coat over TPO/PP
- Adhesion Promoters
- Laser-Etchable Coatings
- Soft-Touch Coatings
- Chrome-Look Coatings
- In-Mold Coatings
- Hydrographics Clearcoats
- Metallic Coating Finishes
- Non-Metallic Coating Finishes
- Much Much More...

Please contact us for more information >>>

Global Headquarters

15169 Northville Rd.
Plymouth, MI 48170

734-420-0101

www.dhakeindustries.com

अनुक्रमणिका

१	नाटक, सिनेमा आणि मी	- संजय मेहेंदळे	पान ५
२	नाट्यलेखन - एक प्रवास, एक अनुभव	- सुरेश नायर	पान ९
३	नाटक	- वीणा शाह	पान १३
४	नाटक आणि मी	- प्रदिप नाईक	पान १४
५	नाटक: माझी आवड, माझा विरंगुळा	- श्रुती बोस	पान १६
६	व्यासपीठ आणि सादरीकरण	- सौ. देवयानी ढेकणे	पान १८
७	एकच खेळ	- स्वाती संजय कर्वे	पान २२
८	नाटकाचा ताल घुंगरांचा नाद	- ज्योत्स्ना माईणकर दिवाडकर	पान २५
९	बॅकस्टेजची गंमत	- मानसी डहाणूकर	पान २८
१०	ग्यानबाची मेख	- पूनम तोरगल	पान ३०
११	नाटक- एका अव्यवहारी निर्माता आणि सुमार कलाकाराच्या नजरेतून...	- अभिजित पराडकर	पान ३२

संपादक

ज्योत्स्ना दिवाडकर
सुशांत खोपकर

मुखपृष्ठ रचना व मांडणी

मानसी डहाणूकर

लेखकांना, चित्रकारांना आणि संपादकांना
संपूर्ण मतस्वातंत्र्य देण्यात आले देण्यात आले आहे. लेखांतून व चित्रांतून व्यक्त झालेल्या मतांशी
संपादक किंवा आपण सहमत असूच असे नाही, तेव्हा आपण हा अंक केवळ "मनोरंजनासाठी"
आहे अशी अपेक्षा ठेवून वाचावा, ही विनंती!

Together, we can raise expectations.

Let's expect more of ourselves. Let's expect more of one another.
Let's come together to accomplish more, together.

At Comerica Bank, we applaud you for raising expectations
of our diverse community.

RAISE YOUR EXPECTATIONS.

MEMBER FDIC. EQUAL OPPORTUNITY LENDER.

नाटक, सिनेमा आणि मी

TV व त्यावरच्या (बे)सुमार सिरिअल्स येण्याअगोदर नाटकं आणि सिनेमे ही आम जनतेच्या हमखास विरंगुळ्याची साधनं होती. क्रिकेट सोडून....! क्रिकेटला आपण खेळ, विरंगुळा न समजता धर्म मानतो..... सर्व चराचर व्यापून दशांगुळे वर उरलेल्या भगवंतासारखा. असो! त्यामळे तो अपवाद सोडता, अगदी लहानपणीच्या आठवणींत डोकावलं तरीसुद्धा; बालनाट्य, बालचित्रपट न पाहिलेला माणूस शोधूनच सापडवावा लागेल. बालपणीसुद्धा 'आजोबा कसे खोकतात', 'आजी कशी चालते', 'बाबा कसे रागावतात', 'ताई आरशासमोर कशी नटते' आदि नकला करत करत आपल्यापैकी बरेचजण मोठे झालेले असतात. काहीजणांना शाळेत नाटकांमधून भूमिका करायला मिळतात. मलाही माझ्या सुदैवाने शाळेच्या गणेशोत्सवात म्हणा, वार्षिक स्नेहसंमेलनात म्हणा, पण दरवर्षी नाटकांमध्ये काम करायची संधी मिळत गेली. बायको चिडते.... 'नाटकं करायची सवय अजून काही जात नाही' वगैरे म्हणते.... पुन्हा असो!! शाळेत केलेल्या नाटकांमधून 'माझ्या अभिनयाला पैलू पडत गेले' वगैरे काही मी म्हणणार नाही; पण एकंदरीतच नाट्य, अभिनय, कला यांविषयी आवड, गोडी नक्कीच निर्माण झाली.

पुढे रुपारेल कॉलेजला गेल्यामुळे छबिलदास सारख्या संस्थेशी, तिथे उठबस असलेल्या रंगकर्मींशी संबंध आला. संजय मोने सारखे नंतर नावारूपास आलेले मित्र मिळाले. माझ्या बाबांनी त्यांच्या कॉलेजसाठी बसवलेल्या 'प्रेमा तुझा रंग कसा' च्या घरी चालायच्या तालमीची पुन्हा आठवण झाली. PDA चे भालबा केळकर आमच्या नात्यात, आईबाबा दोघेही नाट्यरसिक, 'सुंदर मी होणार' मधली दिदिराजे ची भूमिका स्टेजवर अक्षरशः

जिवंत करणारी माझी ताई.... यांच्यामुळे आजच्या दिवसांत दंतकथा वाटतील अशी 'कट्यार काळजात घुसली', 'तीन पैशांचा तमाशा', 'नटसम्राट' ही नाटकं तर मी ओरिजिनल कलाकारांच्या संचात स्टेजवर पाहिली आहेत. अर्थात नाटक पाहावे तर ते प्रत्यक्ष रंगमंचावरच! TV किंवा कुठल्याही पडद्यावर नाटक पाहणे यासारखा दुसरा भोटमपणा नसेल.... ते ही पुन्हा असोच!! 'हिमालयाची सावली' सारखं गंभीर नाटक, प्रा. लक्ष्मण देशपांडेंचं 'वऱ्हाड निघालंय लंडनला' सारखं एकपात्री नाटक, 'टूरटूर' सारखं लौकिक अर्थानी स्क्रिप्ट नसलेलं 'डेली' वाटणारं नाटक, 'करार' सारखं फिरत्या रंगमंचाचा अद्भुत वापर करून, डुप्लिकेट न वापरता एकाच वेळेला दोन सतीश पुळेकर स्टेजवर आणण्याचा थरार दाखवणारं नाटक..... कुठलाच नाट्यप्रकार मला वावगा नव्हता. 'टूरटूर', 'प्रेमाच्या गावा जावे', 'हयवदन', 'बिघडले स्वर्गाचे दार' अशी कितीतरी नाटकं रुपारेलच्या जुन्या मित्रांच्या ओढीनं, ओळखीनं पुण्याच्या 'बालगंधर्व' रंगमंदिरात (पुणं आहे

ते..... इतर ठिकाणी असतं ते थेटर.... पुण्यात "रंगमंदिर") असंख्य वेळा विंगेतुन, पुढच्या 'होडी' तुन बघितली आहेत.....

कॉलेजात गेल्यावर तर काय नाटकाच्या जोडीला सिनेमे बघायचंही वेड लागलं. कॉलेजच्या वेड्या दिवसातलं हे वेड..... Larger than Life किंवा Make Believe ही बिरुदं अगदी सार्थ ठरवणारं.... पण त्या दिवसात, थेटरच्या त्या अंधारात, स्वतःचं टिचभर व्यक्तिमत्व विसरायला लावणाऱ्या "पीटर ये ताला अब मैं तुम्हारी जेबसे चाबी निकाल करही खोलुंगा" सारख्या प्रसंगांनी, संवादांनी वाढीस लावलं होतं. त्या दिवसांतले सिनेमे पण कसे अगदी घीसे-पिटे असायचे.... जुडवा, बिछडे हुए भाई असायचे, घोडोंके टापोंकी आवाज, गाव की छोरी, काळा शर्ट घातलेले डाकू असायचे, एखादा स्मगलर असायचा, 'बीस साल पहले' घडलेली कहाणी असायची, कानून के लंबे हाथ आणि वर्दीकी हिफाजत जतवणारा एक पुलिस अफसर असायचा..... म्हणजे कसं 'पैसा वसूल' चा सगळा इंतजाम असायचा..... जोडीला बाप-बाप गीतकार, संगीतकार यांनी सजवलेली, रफी-मुकेश-किशोर-लता-आशा यांनी गायलेली अवीट गाणी असायची.... बस्स! अजून काय पाहिजे?? 'अभिनय' वगैरे गोष्टी "आर" फलीमवाल्या लोकांवर सोडून जनता मजेत सिनेमे बघत होती. थेटरमधून बाहेर आल्यावर शर्टाची वरची दोन बटणं उघडी टाकलेले, फुलशर्टच्या बाह्या थोड्या फोल्ड केलेले 'अमिताभ' सगळीकडे सांडलेले असायचे..... त्या दिवसांत 'फर्स्ट डे फर्स्ट शो' सिनेमा बघणं, एकाच दिवशी थेटरात दोन-दोन सिनेमे बघणं, VCR ची क्रेझ होती तेंव्हा तीन तीन कॅसेट्स आणून रात्र रात्र सिनेमे बघणं असे आज आता आचरट वाटणारे सर्व प्रकार करून झाले.... अर्थात हे वेड काही फार दिवस टिकलं नाही.

पुढे नोकरी, संसार, मुलं या ठराविक चाकोरीतून जातांनाच डेट्रॉईटला आल्यावर MMD च्या ओळखीतून काही हौशी तर काही व्यावसायिक रंगकर्मींशी संबंध जुळून आला. पुन्हा एकदा नाटक, स्क्रिप्ट, तालमी, कायिक, वाचिक अभिनय इत्यादी शब्दांची उजळणी सुरु झाली. खरंच.... नाटक एक व्यसन

आहे.... एकदा का कधी तोंडाला रंग लावलेला असला, तर तो सहजासहजी उतरत नाही, पाठ सोडत नाही. नाटक हा सिनेमाच्या मानाने एक विलक्षण जिवंत अनुभव आहे/असतो. प्रेक्षकांचा प्रतिसाद, हशा, टाळ्या कसं अगदी थरारून टाकतात. अभिनेते आणि प्रेक्षक यांच्यातली ही 'देवघेव' तत्काळ आणि अतिशय सजीव असते..... कलाकारांनाही वेगळीच बेहोशी आणणारी असते. सिनेमात कसं; एखादा सीन, दृश्य नीट नाही वठलं, तर 'रिट्रेक' ची संधी असते. नाटकात ती संधी नसते.... जे काही असेल ते समोरासमोर.... हा सूर्य हा जयद्रथ.... त्यामुळे नाटकाच्या प्रत्येक प्रयोगातून नाटक अधिकाधिक परिपक्व होत जातं..... म्हणूनच बहुधा नाटकाच्या प्रयोगाला 'प्रयोग' म्हणतात.

नाटकांमध्ये कामं करायची संधी मिळाल्यामुळे 'Journey is more important than the Destination' च्या चालीवर, प्रत्यक्ष सादरीकरणाच्या प्रयोगापेक्षा नाटकाच्या तालमींना जी काही धमाल येते तीसुद्धा अनुभवायला मिळाली. संवाद पाठ होईपर्यंत अनावधानाने उडणारे गोंधळ, संवादफेक नीट बसेपर्यंत शब्दांवर चुकीच्या दिल्या जाणाऱ्या वजनामुळे निर्माण होणारे विनोद, चुकीच्या वेळी चुकीच्या पात्रांची होणारी एंट्री वा एक्झिट अशा अनेक कारणांमुळे तालमी नेहमीच संस्मरणीय बनून राहतात..... कधी कधी तर तालमीतले हसवणारे प्रसंग आठवून रंगमंचावर प्रत्यक्ष प्रयोगात आलेले हसू दाबायचे प्रसंगसुद्धा ओढवतात. अर्थात रंगमंचावरही विविध कारणांमुळे हसू येणे, प्रेक्षकांच्या अनपेक्षित आलेल्या laughter ने आपला चेहेरा blank होणे, तालमीच्या वेळी नेहेमी वापरलेली 'प्रॉपर्टी' आयत्या वेळेस न मिळाल्याने उडणारे गोंधळ.... असेही विनोद होऊ शकतात.... ही मजा सिनेमात नाही. नाही म्हणायला सिनेमांच्या जुन्या 'रिळांच्या' दिवसांत, रिळं चुकीच्या क्रमाने लावून काही थेंटरमध्ये अभावितपणे विनोदनिर्मिती केली होती. पण आजकालच्या डिजिटल युगात तीही शक्यता नाही.

नाटक म्हंटलं की माझ्या डोळ्यापुढे नेहमीच एक आवडतं चित्र तरळतं.... संध्याकाळची साडेपाचची वेळ असावी, हलकासा पाऊस पडून गेलेला असावा, त्यामुळे हवेत किंचितसा, अंगावर बारीकशी शिरशिरी आणणारा गारवा असावा, सहाच्या प्रयोगासाठी 'बालगंधर्व'वर शाली आणि स्वेटर्सची गर्दी असावी, मोगऱ्याच्या वेण्यांचा वास चहूकडे दरवळत असावा, थेंटरात पहिल्या, दुसऱ्या रांगेत साधारण मधल्या भागात आपण स्थानापन्न झालेलो असावं..... आणि मग 'रंगदेवता आणि रसिक प्रेक्षकांना विनम्र अभिवादन करून सहर्ष सादर करीत आहोत.....' ऐकू येत असतानाच पाठोपाठ तिसऱ्या घंटेच्या आवाजात हलके हलके पडदा सरकत जावा..... आणि हमखास रंगणाऱ्या नाटकाचा प्रयोग 'नव्याने' सुरु होत असावा....

- संजय मेहेंदळे

झोप
ENTERTAINMENT

**YOUR
RELIABLE
REALTOR**

PIYUSH DAVE

Ranked in Top 1% Realtors Nationwide!

Cell 734-620-2233

RESIDENTIAL

COMMERCIAL

INVESTMENT

**IT'S YOUR FUTURE,
CALL THE EXPERT,
MAKE THE RIGHT MOVE!**

Email - dave@pdave.com, Website - www.pdave.com
Cell - 734-620-2233
BROKERAGE WITH REAL ESTATE INC (734) 455 7000

नाट्यलेखन - एक प्रवास, एक अनुभव

लहानपणी पोहायला शिकलो नाही पण पाण्याची भयंकर आवड म्हणून पोहायला शिकायचे. संगीताची आवड पण कधी गाणं शिकलो नाही म्हणून गायला शिकायचे. आणि वाचनाची भारी आवड तेव्हा आपणही कधी लेखक व्हायचे. विशीचा उंबरठा ओलांडायच्या आधी या तीन इच्छांनी माझ्या मनात घर केले होते.

वयाच्या चोविशित पुण्याच्या टिळक तलावात, क्लास लावून, एकदाचा पोहायला शिकलो. फार विशेष नाही, पण समुद्रात प्रवास करताना बोट बुडालीच तर तास दोन तास का होईना तरून जाईन इतकं बेताचं. इथे आल्यानंतर हौसेने मंडळाच्या कोजागिरीच्या कार्यक्रमात भाग घेतला आणि जाणवलं की सुरांशी आणि तबल्याच्या ठेक्याशी आपली शिवणापाणी किंवा कबड्डी चालते. मग तिशीत शिस्तीत क्लास लावून गायनाचे धडे घेतले आणि स्वतःही मेहनत घेतली. आता मैफिल रंगविण्याची क्षमता नसली तरी मैफिलीत योग्य तिथेच दाद देण्याची अक्कल आली आहे (आणि काहींच्या delayed 'वा क्या बात है' वर मनात हसूही येतं). स्वतः लिहिलेल्या कविता व गीतांना कधी कधी चालीही बऱ्यापैकी जमून येतात.

लेखन ही कला मात्र काही कुठे धडे घेऊन शिकता येतेच असे नाही. त्यासाठी बऱ्याच गोष्टी जुळून याव्या लागतात. एक म्हणजे भाषेची आवड आणि जाण. साधी गोष्ट सुद्धा अलंकार, उपमांचा वगैरे वापरून सुंदर शब्दात साकार करता आली पाहिजे. "मी नव्यानेच अमुक तमुक सुरु केलंय. मला यात खूप प्राविण्य आणि यश मिळवायचं आहे" हेच या शब्दात लिहिता येतं "मी क्षितिजाच्या उंबरठ्यावर उभा आहे. मला तो उंबरठा

ओलांडायचाय, त्या क्षितिजाचा वेध घ्यायचाय, त्याची सीमा गाठायची आहे." दुसरी गोष्ट म्हणजे निरीक्षण आणि स्मरणशक्ती. ऐकलेली, वाचलेली, पाहिलेली, दिसलेली गोष्ट कुठेतरी मनात सोनं, माणके, हिरे असल्यासारखी साचवून ठेवायची (safe deposit असल्यासारखं). मग हवी तेव्हा, हव्या त्या संदर्भात, हवी ती गोष्ट काढायची आणि योग्य ती कलाकुसर करून, आपल्या कोंदणात बसवून एखादी कथा, कविता, लेख, कादंबरी, नाटक सादर करायचं.

अर्थात मी जे वर सांगितलं त्या सर्व गोष्टी म्हणजे निव्वळ एका लेखकाची अवजारं आहेत, tools of the trade, techniques of writing, हवं तर 'craftsmanship' असं म्हणा. एखाद्या सुताराला किंवा शिल्पकाराला कुठलं अवजार कधी आणि कसं वापरावं हे जसं पक्कं ठाऊक असतं, तसंच काहीसं. पण नुसतं तेवढं असून भागत नाही. तुम्ही खतपाणी घालू शकता पण झाड उगवायला एक बीज असावं लागतं आणि त्या सुताराला किंवा शिल्पकाराला त्याची कलाकुसर दाखवायला उत्तम प्रकारचं लाकूड नाहीतर खडक शोधावा लागतो. तसंच एका लेखकाला एक सुंदर विषय, कथेचं एक मूळ, नाटकाचा एक प्लॉट सापडावा लागतो ज्यावर तो त्याच्या

लेखनशैलीची, कलाकुसरीची करामत दाखवू शकतो. आणि इथे बऱ्याच जणांची विकेट पडते, ब्याटिंग करण्याआधीच.

कशावर लिहावं हा कुठल्याही लेखकाला पडणारा मूळ प्रश्न. एखादा विषय सुचला की त्यावर लिहिलेलं, पाहिलेलं दुसरं काहीतरी आठवतं आणि मग विचार येतो परत ते कशाला. हे चक्र माझ्या मनातही अनेक वर्षे सुरु आहे. कविता सुचते ती आपसूक. एखादा शब्द, वाक्य, विचार मनात येतो मग त्यावर तुम्ही विस्तार करू शकता. पण गोष्ट - कथा सांगणं वेगळं कारण नुसतं वाचनाद्वारेच नव्हे तर नाटक, सिनेमा, टिव्ही या माध्यमातून सुद्धा आपल्यावर सतत त्याचा भडीमार होत असतो. मग मला Christopher Booker यांचं The Seven Basic Plots या पुस्तकाचा संदर्भ सापडला. पूर्ण वाचलं नाही पण आशय कळला. माझ्या शब्दात सांगायचं तर "जगात फक्त सात मूळ कथा आहेत. कुठलीही कथा, कादंबरी, नाटक वगैरे त्या मूळ सात कथानकात मोडतात. They are just the variations of the same basic stories. उदारणार्थ नायक आणि नायिकेची प्रेमकथा, त्यांच्यात येणारे अडथळे आणि शेवटी एकत्र येणे किंवा न येणे. किंवा नायक - नायिकेचा अन्यायावर, अन्याय करणाऱ्यांवर विजय. रामायण, महाभारत अश्या मोठमोठ्या कलाकृती असोत नाहीतर लहान मुलांच्या पंचतंत्रातल्या गोष्टी. सर्व काही फक्त या सात मूळ कथानकमध्ये मोडता येतात."

माझ्यासाठी हा एक साक्षात्कार होता. पाहायला गेलो तर 'रोमियो-जुलियट' ही प्रेमकथा, 'लैला-मजनू' ही प्रेमकथा, 'अर्जुन-सुभद्रा' ची प्रेमकथाच आणि 'शाकुंतल' ही सुद्धा प्रेमकथा. पण शेक्सपियर, कालिदास, व्यास किंवा इतर अनेक लेखक असोत त्यांनी आपापल्या प्रकारे त्या कथा रंगवल्या. पात्र, प्रसंग, लेखनशैली प्रत्येकाची वेगळी आणि त्यामुळे ती प्रत्येक कथा आपल्याला वेगळी भासते, आणि आपण त्याचा आस्वाद घेऊ शकतो. So it's the writer's interpretation that matters the most. एक उदाहरण म्हणजे Bernard Shaw यांचं 'Pygmalion' आणि पुलंचं 'ती फुलराणी' हे नाटक. एकावर आधारित दुसरी कलाकृती. पात्रं तीच, प्रसंग बरेचसे तेच पण माझ्यादृष्टीने या दोन भक्कमपणे स्वतंत्र उभ्या राहू शकतील अश्या कलाकृती. लंडन मध्ये फुले विकणारी Eliza Doolittle असेलही पण म्हणून मुंबईत फुले विकणारी एखादी 'मंजुळा' नसेल कशावरून? तसंच एक अलीकडचं उदाहरण म्हणजे Yann Martel यांचं Life of Pi आणि Moacyr Scliar या ब्राझीलच्या लेखकाचं Max and the Cats पुस्तक. एकसारखी कल्पना घेऊन दोन वेगळे लेखक स्वतःच्या पद्धतीने आणि विचाराने त्यावर विस्ताराने लेखन कसं करू शकतात याची उत्तम साक्ष.

एकदा का मनाची ही अढी दूर झाली की कुठल्याही लेखकाला कशावर लिहावं या प्रश्नावर अडायचं कारण नाही. त्यानं कशावरही लिहावं. तुम्ही तुमच्या पद्धतीने, शैलीने, आणि कल्पनांच्या जोरावर ते लिहिलं कि झालं. माझ्या पहिल्या नाटकाचा विषय मला एका science journal मध्ये वाचलेल्या लेखात सुचला. पण त्यातून निर्माण झालं ते एक हलकं-फुलकं, काहीसं विनोदी, काहीसं मनाला स्पर्श करणारं, नृत्य- गीताने सजलेलं असं नाटक 'वारा लबाड आहे'. तीन

पिढ्यातील स्त्री-पुरुषातल्या मनाची उकल करणारं हे नाटक सर्व वयोगटाच्या प्रेक्षकांच्या पसंतीस उतरलं. 'नाट्यचक्र' या या दुसऱ्या नाटकाचा विषय मात्र मला एका इंग्रजी नाटकातच मिळाला. तसं करणं योग्य आहे की नाही या विचारात मी काही काळ अडकलो. आणि तेव्हाच वरचे काही विचार माझ्या मनात डोकावले. ते बरेचसे विचार मग मी त्या नाटकात 'प्रभाकर नाडकर्णी' या काल्पनिक नाटककाराच्या तोंडी घातले. याही नाटकाने प्रेक्षकांची परीक्षा उत्तमरीत्या पास केली. विशेषतः भाषेचा उत्तम वापर, समर्पक संवाद, वेधक कथानक आणि पात्रांचा व्यावसायिक नाटकाच्या तोडीचा अभिनय हे सगळं रसिकांची दाद मिळवून गेलं.

या लेखनप्रवासाची सुरुवात, हा अनुभव, आणि त्याला मिळालेला प्रतिसाद आनंददायक आहे आणि प्रयत्न केला तर आपण असंच आणखी चांगलं लिहू शकतो हा आत्मविश्वास वाढवणारा आहे. लेखक व्हावं ही इच्छा पूर्ण झाली असं म्हणणं अतिशययोक्ती ठरेल कारण अजून व्यावसायिकरित्या छापून काहीच आलेलं नाही. कदाचित पन्नाशी यायच्या आधी योग येईलसुद्धा. मात्र या हौशी अश्याच सुरु असताना, आता पुढच्या दोन तीन दशकात काय शिकायचं, काय नवीन उद्योग करायचे ते ठरवायला हवं!

- सुरेश नायर

FADE IN:

Process Control & Engineering, Inc.
Monarch Design Company

Providing Turn-key Solutions for Facilities & Processes Since 1981

PCE Monarch harnesses its strong engineering base and extensive project experience, in designing and implementing turn-key solutions for facility/process upgrades, achieving energy/cost savings and improving processes and quality of the products. We apply systems engineering principles to design and implement system-specific solutions. Our experience from over thirty years with the manufacturing processes in automotive assembly plants enables us to offer similar solutions to other industries such as food and beverage, pharmaceutical, chemical and fresh/waste water treatment. PCE Monarch has the required engineering experience, in-house technical expertise and experience of managing turn-key projects.

What we can do for you:

Food Processing/Beverage Industry:

- Clean room applications (air balance, filtration, humidity/temperature controls)
- Building Ventilation
- Fluid storage, conditioning, handling and delivery systems
- Bake ovens, dryers, cooling tunnels,
- Volatile Organic Compound (VOC) emission control systems
- Energy Savings Projects for Facilities and Processes
- Monitoring and Control Systems
- Design for sanitary system.

Chemical plants, Paper & Pulp Mills:

- Bulk Storage and Distribution systems.
- Design for sanitary, explosion proof requirements
- Pollution control systems for VOC's
- Filtration and Centrifugal Separator systems
- Compressed Air Systems

Engineering Services' portfolio is based on our thirty years of experience in:

- Preparation of Engineering bid packages for new facilities and upgrades
- Health Assessment and feasibility study of facilities, equipment and processes
- Air, Fluid, Compressed air delivery systems
 - In house design and drafting Support

Our customers include OEM's, suppliers and contractors, automation equipment providers and general manufacturing sector.

नाटक

नाही ना ओळखलंस मला?

तुझ्याचसाठी तर झंकारले होते मी
प्राणाच्या सर्वसर्व तारांमधून
तुझ्या चाहलीनेही आले होते
मी सर्वांगातून बहरून फुलून

उजळले होते लक्ष दिवे
आतआतल्या अंधारात
मौनातूनही गेले होते
सप्तसूर नाचत गात

हे चिरकाळाचेच नाटक, सख्या
नानाअंगी किती भूमिका---
पण होतास तूच नायक,
मी हरवलेली, खुळी नायिका!

किती पात्रे या नाटकात
रंगमंच किती विराट
क्षणभराची डोळाभेट
दुसरे नाटक, दुसरा थाट

- वीणा शाह

Taal Academy

Learn the versatile Indian classical Kathak Dance

With

Manisha Dongre

Locations:

Bharatiya Temple, Troy & Hindu Temple, Canton

***** *Special batches for Adults and Moms* *****

Contact: *Manisha Dongre at 248-740-5915*

www.manishadongre.com

नाटक आणि मी

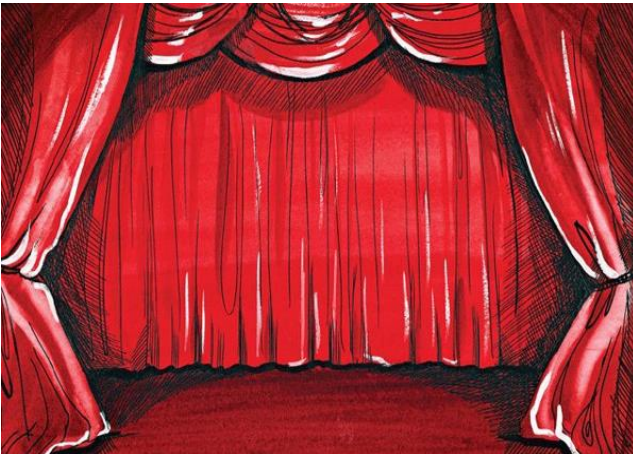
प्रत्येक मराठी घरात आई एकदा तरी हे म्हणतेच की 'नाटक नको करू हं जास्त'; बाबा म्हणतात, 'माझ्या समोर तुझी ही नाटकं चालायची नाहीत!'. मराठी भाषेची गंमतच निराळी! खरं तर माझा नाटक प्रवास खूप लहानपणीच सुरु झाला. याचे खरे श्रेय माझ्या आई-बाबांना जाते. जमावापुढे उभे राहून बोलता आले पाहिजे हे त्या दोघांचेही म्हणणे होते आणि आहे. नाटकातून समाजाशी संवाद साधण्यासाठी धारिष्ठ आणि कला हे शिकावे हा त्यांचा खरा मुद्दा. खरंच, शिकायचे म्हटले तर, नाटक खूप काही शिकवते!

तर, माझी पहिली वाहिली भूमिका म्हणजे एका 'भटजींची'! कारण याच नावाने माझी ओळख आमच्या सोसायटीत झाली.. काही काका तर मला खूप वर्षे, भटजीबुवा म्हणूनच संबोधत असे. खरे तर मला एकही संवाद आठवत नाही आणि नाटकही !

मला जितके आठवते ते म्हणजे, माझी गौतम बुद्धांची भूमिका. पूर्ण नाटकात, एकच संवाद माझा त्या लाकूडतोड्याशी आणि इतर वेळी एकतर मौन किंवा ध्यानस्थ! असो! माझा तो सुप्रसिद्ध संवाद म्हणजे "अरे लाकूडतोड्या, जोडलेले पान तोडता येते, पण एकदा तोडलेले पान परत कधीही जोडता येत नाही! म्हणून प्रत्येक पान तोडताना खूप विचार करून तोड!". पण मंडळी, मी जेमतेम चौथी मध्ये आणि हा संवाद वयस्कर मंडळींना सुद्धा विचार करावयास भाग पाडणारा आहे! गमतीचा भाग असा की, माझे पाठांतर आणि हा त्या वयातला लांबलचक संवाद. गणित काही जुळेना. बऱ्याच वेळा मी उलटेच म्हणायचो! 'तोडलेले पण जोडता येते आणि जोडलेले तोडता येत नाही'.... पण ते खूप मजेशीर वाटायचे सगळ्यांना. त्या वयात ते चालून जायचं....

तर अशी ही माझी नाटकाची वाहिली वाहिली आठवण. पुढे फारसे काही नाटक करू शकलो नाही ... स्टेज वर.... अर्थातच जीवनातील नाटके सुरुच राहतात. मग मित्रांना राज्य नाट्य स्पर्धेत पाहून खूप कौतुक वाटायचं! पण ते काही आपल्याला नाही जमणार बुवा म्हणत माघार घेत राहिलो.

त्या नंतर संधी मिळाली ती पुन्हा एकदा स्टेज वर सादरीकरण करण्याची.. पण या वेळेचे आव्हान जरा जास्तच अवघड. मराठी माध्यमातून शिकलेला मी आणि चक्क नाटक इंग्रजी मध्ये! खरे तर माझ्या मित्रांचे कौतुक! इंग्रजी वाक्यातला punch काही येईना . शेवटी घोकमपट्टी करून, तोडक्या मोडक्या मराठमोळ्या इंग्रजी मध्ये संवाद केले सादर. अजून एक गड जिंकला तर! पण यावेळी शिकायला मिळाले की प्रत्येक भाषेत संवाद कसे म्हणायचे आणि संवाद कसा साधायचा, सादरीकरण कसे करावे.

आता जीवनात एक सुरेख संधी आली. एकांकिकेत भूमिका करण्याची. निवड झाली आणि प्रशिक्षण सुरु झाले. जीवनात, आपले कुठे चुकते आणि कुठे छोटीशी दुरुस्ती करायची हे जर समजले तर जीवन जगण्याचौ मजा काही निराळीच आहे. म्हणजे गुरु महत्वाचा. दिग्दर्शक हा नाटकाचा खरा गुरु असे मला वाटते. कारण, लेखकाच्या विचारांना कलाकारांच्या माध्यमातून रसिकांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी जी दृष्टी हवी ती त्या दिग्दर्शकाच्या चष्म्यातूनच! एखादा विषय/विचार मांडता येणे हे कौशल्याचे काम. एखाद्या कलाकारातले कौशल्य ओळखून त्याला योग्य भूमिका देणे आणि त्या भूमिकेला साजेसे सादरीकरण त्या कलाकारांकडून करवून घेणे हेच खरे दिग्दर्शन!

असो, या दिग्दर्शका बरोबर काम करताना, खूप काही शिकायला मिळाले.. लेखकाने लिहिला संवाद समजून घेणे; पाठांतर; शब्दांची अचूक फेक पण भावनांचा समतोल; शारीरिक आविर्भाव आणि चेहऱ्यावरील भाव; नजर आणि दृष्टी; आवाजातील कंपन, पोच आणि स्वरनियमन; पेहेराव आणि सहकलाकारांना सावरणं; स्टेज वर वावरणं; बॅकस्टेजला आधार देणं आणि बरंच काही! कलाकार घडतो असे उगाच नाही म्हणत! माझ्यातल्या नाट्यप्रेमी कलाकाराला जागे केले आणि घडवले सुद्धा ते या अनुभवाने. सगळं शिकलेलं सादर किती करू शकतो हे माहित नाही पण, प्रयत्न नक्कीच करू शकतो.

शब्दात किती ताकद असते ना! भाषा कुठलीही असो, शब्द अशी काही किमया घडवतात की क्षणात हसू तर क्षणात टचकन पाणी आणतात डोळ्यातून! शब्दांना भावनांची जोड देऊन, शारीरिक आविर्भावांनी त्या भूमिकेला प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचवणं आणि त्यांचा काळजाला भिडणं, हे तर शिवधनुष्य पेलवण्याइतकं कठीण आहे! कलाकारांत किती कौशल्य असते हे शिवधनुष्य पेलवण्याचे! आपण नाटक, सिनेमा मध्ये पाहतो आणि लगेच आपली प्रतिक्रिया व्यक्त करतो! जे आपल्या काळजाला भिडलं, त्यांना देतो वाह-वाह ची दाद आणि ती अशी सहजतेने निघाली कि त्या सादरकर्त्याला काय जग जिकल्यासारखे वाटते हे मी अनुभवलंय! तेव्हा, विनंती एकाचं, तुम्ही कधी जेव्हा एखाद्या नाटकाला जाल तेंव्हा सर्व कलाकारांना जरूर प्रत्यक्ष भेटा आणि दाद द्या!

- प्रदिप नाईक

नाटक: माझी आवड, माझा विरंगुळा

नाटकाची आवड मला नक्की कधी लागली, हे मला सांगता येणार नाही. पण आज जर कुणी मला 'तुझा आवडता छंद कुठला?' असा प्रश्न विचारला तर नाटकाशिवाय दुसरं माझ्या मनात काही येऊ शकणार नाही, हे मी अगदी खात्रीने सांगू शकते!

शाळेत असताना मी नाटकात भाग घ्यायचे. तेव्हा नाटक करायला मजा यायची. त्यानंतर बरेच वर्षे नाटकाचा आणि माझा संबंध आला नाही. पण काही वर्षांपूर्वी 'नाट्यगंधार' ग्रुपचं 'वटवट' नाटक पाहिलं आणि मी अक्षरशः भारावून गेले! "हे जे काही आपण बघतोय ते आपल्याला खूप आवडतंय आणि आपल्याला पण हे करायचंय" असं जणू माझं मन ते नाटक संपेपर्यंत मला सांगत होतं. मी 'नाट्यगंधार' ग्रुप जॉईन केला आणि नाटकवाली झाले, ते आजपर्यंत तशीच आहे!

सुरुवातीला 'निष्पाप' नाटकासाठी मेक-अप आणि कॉस्च्युम्स करायचं काम मिळालं. "तुला हवं तर एखादी प्रॅक्टिस बघायला ये. पण तुझ्यावर आहे. थेट 'शो' ला आलीस तरी चालेल." असं मला सांगण्यात आलं होतं. मी प्रॅक्टिस बघायला गेले तेव्हा मला सगळं ते इतकं आवडलं की पुढच्या सगळ्या प्रॅक्टिसेसला मी हजर होते! तेव्हा नाटक बसायची प्रोसेस अगदी जवळून बघायला मिळाली. पुढे 'मोरुची मावशी' नाटकासाठी आधी कोरिओग्राफी आणि नंतर रिप्लेसमेंट ऍक्टर म्हणून काम मिळालं. नाच बसवणं आणि ऍक्टिंग करणं हेही मी तितकंच एन्जॉय केलं. 'पुरुष' नाटकात फिरता रंगमंच करायचा होता. ब्लॅकआउट मध्ये, फक्त ३० सेकंदात सेट चा पूर्ण कायापालट करायचा होता. एवढे सगळे सेटमध्ये बदल करताना आमच्या सगळ्यांचाच गोंधळ होऊ लागला. इतक्या कमी वेळात अंधारात बऱ्याच गोष्टींची ने-आण करताना गडबड होऊ नये म्हणून मी अगदी पद्धतशीरपणे 'assignments' तयार केल्या. ह्या माणसाने डावीकडच्या दुसऱ्या विंगेतून यायचं. अमुक वस्तू ठेवायची आणि तमुक वस्तू दुसऱ्या माणसाच्या मदतीने उजव्या बाजूच्या तिसऱ्या विंगेतून बाहेर घेऊन जायची. वगैरे वगैरे.. आणि ऍक्टिंग बरोबर सगळ्यांची ह्या सेट चेंजचीपण प्रॅक्टिस करून घेतली. ह्याचा पुढे फायदा मला 'रणांगण' ह्या नाटकासाठी झाला. ५० हून अधिक कलाकार, त्यांचे कॉस्च्युम चेंजेस, तलवारींची अदलाबदली, प्रॉप्सची ने-आण, बॅकड्रॉप बदलणं, १७ भानगडी! पण काटेकोरपणे, पद्धतशीरपणे सगळं केल्याने नाटक सुखरूप पार पडलं. एवढा पद्धतशीरपणा मी माझ्या नोकरीत दाखवला असता तर आज कुठल्या कुठे गेले असते! असो.. passion शिवाय काही होत नाही हेच खरं..

मला नाटकात 'ऍक्टर' म्हणून स्टेजवर जेवढी मजा येते, तेवढीच पडद्यामागे काम करायला सुद्धा येते. सेट बनवणं, तो उभा करणं, प्रॉपर्टी गोळा करणं, लाईट्स, साउंड्स शिकणं, करणं हे तितकंच आनंदायी असतं. नाटक चालू असताना नटावर लाईटचा एखादा स्पॉट येतो, तेव्हा प्रेक्षक म्हणून तो आपल्याला कदाचित जाणवतही नाही.. किंवा एखादं हलकंसं बॅकग्राउंड म्युसिक वाजलं, तर त्याकडे आपलं लक्षही

जाणार नाही, पण ती प्रत्येक गोष्ट नाटकाला अधिकाधिक जिवंत करत असते. तो अनुभव अधिकाधिक खरा करत असते. एखादा संवाद किंवा नटाने फेकलेले वाक्य जेव्हा आपल्याला काळजाला हात घालत असतं, तेव्हा त्यात लाईट्स चा आणि बॅकग्राउंड म्युसिकचाही मोठा वाटा असतो. हे सगळं बघण्यात, शिकण्यात आणि करण्यात मला फार मजा येते..

नाटकाने मला काय दिलं? माझं 'अमेरिकेतलं कुटुंब' म्हणावं अशी माणसं दिली, उत्तमोत्तम गोष्टी करत राहायचा ध्यास दिला त्यासाठी लागणारी ऊर्जा दिली. मी नाटकात अखंड बुडालेली असते म्हणून माझा नवरा आणि माझी मुलगी मला सतत नावं ठेवत असतात, पण त्यांना त्याचं कौतुकही तितकंच वाटतं. त्या दोघांनाही नाटकाची गोडी आहे ही माझ्यासाठी भाग्याची बाब आहे. अजून खूप शिकायचंय, नाटक करत राहायचंय. नाटकाचा हा प्रवास कधी थांबेल असं वाटत नाही आणि तो थांबू नये असंच सतत वाटतं. जग सोडून जाताना लोकांना जशी अपेक्षा असते की "चांगली बॉस होती, चांगली बायको होती, चांगली आई होती" असं कृणीतरी म्हणावं.. तसं मला "एक खरीखुरी नाटकवेडी बाई होती" असं कृणी म्हटलं तर मजा आ जाणगा!! नाटक चालू होताना तिसरी घंटा होते, कर्टन रेजर ट्यूनसोबत स्टेजचा लाल पडदा उघडला जात असतो, विंगेतून समोरचे प्रेक्षक दिसायला लागतात आणि माझ्या अंगावर सरकन काटा येतो! अगदी प्रत्येक वेळी.. न चुकता..! असा काटा अंगावर पुन्हा पुन्हा येत राहो, हीच ईश्वरचरणी प्रार्थना..!

- श्रुती बोस

व्यासपीठ आणि सादरीकरण

आपला मुद्दा ठामपणे मांडण्याचे अनेक प्रकार आपण पाहतो. लहानपणापासूनच ही शैली जोपासण्याची हळू हळू सुरवात होते. इवलीशी चिंगी सुद्धा एखादी वस्तू हवी असेल तर लाडीगोडीनं आजोबांकडून ती कशी आत्मसात करायची हे न शिकवता शिकते. त्यामुळे “सादर करण्याचे” नमुने हे कोणत्या प्रकारची मागणी आहे ह्यावर अवलंबून असतात.

“एक होता

“काऊ”

“आणि एक होती.....”

“चिऊ”

चिंगी गोष्ट सांगायला शिकते त्याची ही सुरवात. मग असते शब्दांचीमाळ आणि वाक्यांची जुळवाजुळव.

“आई, आई, आज नं... आज नं... काय झालं माहित आहे.....”

“अग चिंगे, चूप नं गं जरा, बघत नाहीस का मी कामात आहे ते!” “हिची सारखी टकळी चालू”. “जा झाडाला पाणी घालून ये”

आपणच कौतुक आणि मार्गदर्शन करण्याऐवजी विचारांना मज्जाव घालतो. प्रगल्भतेला खुंटीत करतो. अथवा म्हणतो, “थांब जरा, माझं ऐक”, “उगाच लहान तोंडी मोठा घास घेऊ नको.”

या न अशा अनेक प्रकारचे संभाषण आपण अनेकदा ऐकतो.

मला इकडे कॅनडात शिक्षिकेची नोकरी मिळाली. अगदी प्राथमिक वर्गापासून ते हायस्कूलच्या विद्यार्थ्यांना शिकवण्याची मला संधी मिळाली. बोलत असताना कुणालाही मध्येच न तोडण्याचा नियम पाळणं मलाही खूप कठीण गेलं. पण मध्ये मध्ये बोलून लहान मुलांची विचारगंगा तोडण्याचा, त्यांचा आत्मविश्वास कमी करण्याचा आपण जणू विडा उचलतो.

मल्लिका पहिलीत असतानाचा किस्सा. तिला गोष्ट सांगायची फार हौस. माझ्यापुढे सिंहगर्जनेप्रमाणे तिचे भाषण असायचे. इतकी सुंदर उत्साहाने कथा कथन करणारी ही विद्यार्थीनी स्पर्धेत नक्की पहिला क्रमांक पटकवणार अश्या

मोठ्या आशेने मी तिचे नाव तिच्या वयोगटात नोंदविले. खूप तयारी. येणाऱ्या जाणाऱ्याला ती तिची कहाणी ऐकवत असे. पण इतक्या मोठ्या जनसमुदायासमोर उभे राहिल्यावर .. तोंडात अंगठा घालून झग्याचा गोळा गोळा करणारा तिचा हिरमुसलेला मिनी माउचा चेहरा मात्र मी कधीच विसरणार नाही. सभाधीटपणा यायला आता जास्तच वेळ लागणार होता.

मल्लिकाचं जसं झालं, तसंच माझंही झालं. मल्लिका तरी लहान होती. मी साधारण सातवीत असेन. संस्कृत शिकायला नवीनच सुरुवात झाली होती. वयानुसार बढाया मारायची जडलेली संवय. संस्कृत वक्तृत्व स्पर्धेत भाग घेण्याचा निर्णय. स्वभाव अबोल. लिखाणात काहीच मदत लागलेली आठवत नाही. व्याकरणहि शुद्ध. लिहिणे आणि बोलणे यात फरक असतो. बोलणे आणि ते सुद्धा फक्त १००-१२५ लोकांसमोर. कठीण काहीच नव्हतं. पण व्यासपीठावर गेल्यावर हातापायात जे काही कापरं भरलं म्हणता! १०० -१२५ चा जमाव हा अथांग जनसागरासारखा जाणवला. एकही शब्द तोंडातून फुटेना. संस्कृत राहिलं बाजूला, अहो साधे मराठी शब्दहि आठवेनात. कसेबसे भान सावरून परीक्षकांकडून वेळ मागून घेऊन मी परत माझ्या जागेवर आले. वाटलं थोड्या वेळाने झेपेल. परत व्यासपीठावर गेले. पण छे. आतातर दातखीळच बसली. हसावे, रडावे की सितेसारखे “हे धरणी मला पोटात घे” अस म्हणावं? आता ना मी काही बोलत होते ना जागची हलत होते. माझ्या शरीराची हालचाल म्हणजे केवळ होतं चळाचळा कापणं. पुढचं काही दिसेना, हातातला कागदही गळून पडला. शेवटी परीक्षकांनी मला अलगद आधार देऊन सावकाश व्यासपीठावरून खाली आणून माझ्या आईच्या ताब्यात दिलं. हुश...आईच्या मायेची ती उब खरोखरच सगळे “अपराध” पोटात घालणारी होती. त्यानंतर बरेच वर्ष मी व्यासपीठावर भाषण करायला गेल्याचे स्मरत नाही.

रोहिणी भाटे उर्फ बेबीताई यांच्याकडे कथक नृत्य मी अगदी लहानपणापासून शिकत होते. त्याची मला मनापासून आवड होती. आमच्या विद्यार्थिनींचा समूहही खेळीमेळीचा एकमेकीला प्रोत्साहन देणारा होता. समूह नृत्य आणि जुगलबंदीही मी बरेचदा स्वीकारली. नाचातले तोडे, गिरक्या, हावभाव, फुटवर्क काही कशात कमी नसायची. व्यासपीठावर ना कधी छातीत धडधड झाली की कापरं भरलं. उलट उत्स्फूर्तपणे, बेधुंद होऊन नाचण्याची मजाच काही निराळी वाटली. समूहाने भाग घेणे आणि एकट्याने कार्यक्रम करणे ह्यात फरक आहे. अर्थात या गोष्टीला काही अपवाद असतात.

माझ्या चुलत भावाच्या साखरपुड्यात आईने माझा नाचाचा कार्यक्रम ठरवला. एकटीच होते मी रंगमंचावर. भितीबिती नव्हती. पण त्यावेळी ध्वनीमुद्रण आणि प्रक्षेपण यावर कलाकार किती अवलंबून असतो याचा प्रत्यक्ष अनुभव आला. टेपवर लागलेले तबल्याचे बोल मला रंगमंचावर अजिबात ऐकू आले नाहीत. नशीब इतकंच होतं कि टेप सुरु झाल्याची खूण आणि माझ्या नाचाची सुरुवात ह्यांचा तंतोतंत मेळ जमला होता. टेप काय गात होती आणि मी काय नाचत होते ह्याचा ताळमेळ असण्याची गरजच योगाने नव्हती. माझा नाच आणि संगीत यांचे synchronization झाले होते. कार्यक्रम साचेबंद आणि पूर्वतयारीपुरता मर्यादित असल्याने तो यशस्वीरित्या पार पडला. नशिबाने हा प्रकार कुणाच्या लक्षात आला नाही. पण मी मात्र धडा शिकले. तो म्हणजे रंगीत तालीम असायलाच हवी.

ध्वनिमुद्रणाची चाचणी व्हायला हवी. थोडक्यात आणखी एक “लज्जास्पद”, embarrassing परिस्थितीतून मी सही सलामत सुटले होते. पंधरा- सोळा वर्षांची असताना आणखी एक संधी चालून आली. ती म्हणजे आंतरराज्यीय नाट्यस्पर्धेत भाग घेण्याची. नाटकाचं नाव होतं “एखाद्याचं नशीब”. एका सुप्रसिद्ध मराठी नटीच्या दिग्दर्शनाखाली

काम करण्याचं भाग्य मला मिळालं. मध्यंतरापर्वत टाळ्यांच्या प्रतिसादाच्या अंदाजानुसार असं वाटलं की हे नाटक नक्की शर्यतीत पुढे सरकणार.

नाटकातील संवाद हे पाठ असणं जितकं महत्वाचं तितकंच, नाटकात पात्रांमधली एकमेकाला ओळखून असण्याची गरज महत्वाची. एकमेकांना वाक्याशेवटच्या शब्दाचा clue धरून राहण्याची अत्यंत आवश्यक असते. Prompter सुध्दा कार्यदक्ष असावा लागतो. संवादांमधली गती तितकीच महत्वाची. भांडणाचे, वादविवादाचे संवाद झटापटीने उडावे लागतात. गंभीर संवादातील आणि मनातल्या भावनांची चलबिचल ही प्रस्तुत करण्याची खुबी वेगवेगळी. आमच्या नाटकामध्ये एक भाग असा होता की, भाऊ आणि वहिनीच्या वादविवादानंतर, चेहऱ्यावरच्या कुरूपाने अविवाहित राहिलेली अत्यंत प्रेमळ बहिण, वहिनीची बाजू घेते; - वहिनीने तिच्यावर नसते आरोप लादले असताना सुद्धा. तडफदार आणि मऊ शब्दामधली ही जुगलबंदी किती महत्वाची असणार! इथे शब्दांची गती महत्वाची आणि संवादाची नको तेव्हा पुनरुक्ती घातकेची. नेमकी तिथेच माशी शिंकली. प्रसंगावधान ठेऊन जरी नाटक व्यवस्थित पुढे सरकलं तरी दोन सेकंदाच्या एका वाक्याच्या पुनरुक्तीने आणि त्यामुळे गतीत पडलेल्या फरकामुळे आमचे नाटक शर्यतीत उतरण्याऐवजी "उत्तेजनार्थ" गटाव्यतिरिक्त कोणत्याही पारितोषिकाच्या लायकीला उतरले नाही. नाटकाचा tempo तेव्हाच महत्वाचा. ही संधी कुणी सांगावं मला दुसऱ्या दिशेनेही नेऊ शकली असती!

शाळा, कॉलेज, ऑफिस, बिझनेस, आणि सर्व कलांचे यथानुरूप प्रदर्शन ह्या सर्वांना "सादरीकरण" शैलीची जोड असणं महत्वाचं वाटणारच. उत्तर अमेरिकेत "सादरीकरण" हे घरोघरी दिसून येते. अगदी तयार भाजीवरही कोथींबीर विखुरली की तिचे रूप बदलते. निरनिराळ्या माध्यमातून आणि अगणित रंगसंगतीतून अभूतपूर्व आकृती आणि वस्तुचित्र निर्माण होतात. काही वेळा विसंगतीतून साधलेली संगती फार आकर्षक होऊ शकते.

मी उत्तर अमेरिकेत इतक्यासाठीच म्हणते की सादरीकरणाची कला आहे इथे मुळातच खूप पाया धरून जोपासली गेली आहे. परिपूर्ण झग्यात, सुडौल बांध्याची (करकचून बांधलेली कंबर), बेताच्याच स्वरुपाची महिला अत्यंत आकर्षक आणि भूल घालणारी ठरते. आता काही चोखंदळ वाचक माझ्या मताशी कदाचित सहमत नाही होणार पण सर्व सामान्य रूपरेखा असलेली स्त्री मेकप आणि रंगरंगोटीनी नाही का सुरेख दिसत? सतत डौलात चालणारी आणि टापटीपीत राहणारी मादाम आणि कंबरेला पदर धरून तरातरा चालणारी महिला ह्यात जमीन अस्मानाचा फरक असतो. जरा तुलना करा आणि तुमचा दृष्टीकोन बदला. सादरीकरण हे नक्की महत्वाचे ठरेल.

कलेतील सादरीकरण हे तिथे निर्माण केलेल्या वातावरणामुळे अधिक खुलून दिसतं. प्रगत देशामध्ये असलेले बागकाम, निसर्गरम्य ठिकाणं, बांधकाम, वस्तुशिल्प पार्श्वभूमीमुळे अधिकच उठावदार दिसतात. नुसता खर्च करून उपयोग नसतो, त्यामागचा अभ्यास आणि सौंदर्यदृष्टी तिचे प्रदर्शन करण्यात महत्वाचे असते.

माझ्यामते ह्या सर्वांचे जणू बाळकडूच येथील शिक्षण पद्धतीत रुजू लागते. थोडं मागे वळून पाहिलंत तर लहान मुलांच्या Kindergarten concerts कडे पहा. आठवत असल्या तर त्यामागे मुलांनीच रंगवलेले, तयार केलेले पाठीमागचे रंगमंचावरचे props, वेशभूषा आणि तालसुरांची केलेली व्यवस्था कौतुकास्पद असते. शिक्षिका आणि विद्यार्थी

स्वतः त्यात भाग घेतात आणि अभ्यासाबरोबर कला आणि शास्त्र शिकत शिकत कलाप्रदर्शनही करतात.

अगदी बालवर्गापासून मुलं त्यांनी केलेल्या संशोधनाचे प्रदर्शन करतात. bulletin बोर्ड्स, साहित्य चौर्य, copyrights, ह्या सर्वांची त्यांना आद्य जाणीव दिलेली असते. Entrepreneurship, नाविन्य, originality आणि creativity ह्यावर भरपूर जोर दिला जातो. गूगलवर माहिती मिळाली तरी त्याचा वापर कसा करायचा हे शिकवलं जातं. थोडक्यात मुलांना त्यांच्या प्रगल्भतेला भरपूर वाव दिला जातो. चुका दाखवून देण्याची भाषाही समजुतदारीची, non threatening आणि विद्यार्थ्यांला प्रोत्साहित करण्याची असते. आत्मविश्वास वाढवण्याची असते.

तांत्रिक प्रगतीने तर प्रदर्शन आणि सादरीकरण ह्यामध्ये चांगलीच प्रगती झाली आहे. Power point presentations चा आता शाळकरी मुलं सुद्धा सहजपणे उपयोग करू शकतात. प्रेक्षकाला कळेल, उमजेल आणि आकलन होईल अशाप्रकारचे हे audio-visual medium खूपच प्रभावी ठरते.

सुरवातीला म्हटल्याप्रमाणे सादरीकरणाचे निरनिराळे प्रकार हे श्रोत्याच्या आणि वक्त्याच्या मागणीवर अवलंबून असतात. नाट्य, नृत्य या performing arts च्या माध्यमातून देशक्रांती, सामाजिक परिवर्तन, दिलासा, आणि निव्वळ आनंद देण्याची, मिळवण्याची आणि घडवून आणण्याची ताकद असते.

आज चिंगी लाडीगोडीने आजोबांना भुरळ पाडते. साधूवर्ग सुरेल, हलकी आणि अनुभवाने परिपक्व अशी वाणी वापरून भाविकांना मंत्रमुग्ध करतात. Powerpoint च्या माध्यमाने विषयाचे आकलन सुलभ केले जाते. कला प्रदर्शनात पार्श्वभूमी, रंगमंच व्यवस्था, sound effects इत्यादींमुळे कोणत्याही प्रकारचा रस निर्माण करता येतो. बागबगीचे, शिल्पकृती, निसर्ग दर्शन या सर्वांचा मनसोक्त आस्वाद लुटता येतो. जादूगाराच्या जादूच्या प्रयोगात जादूगाराची चपळता आणि क्लुप्ती पणाला लावली जाते. त्यामुळे हे मात्र म्हटल्याशिवाय राहवत नाही "दिसतं तसं नसतं, म्हणून जग फसतं."

- सौ. देवयानी ढेकणे

एकच खेळ

दिग्दर्शकाने मला रंगमंचावर धाडले, स्क्रिप्ट नाही कुठली रोल नाही दिला ,

जे हवं ते कर, स्क्रिप्ट नाहीये, तू “इम्प्रोव्ह” कर म्हणाला प्रवेश केला हळूच मी, थांबले थोडी थबकून मायेच्या कुठल्या हातांनी मंचावर मध्ये नेले हात धरून

पूर्ण गोंधळात होते मी, काहीच कळत नव्हते नाटक कुठले सुरु होते, हेच माहीत नव्हते! पहिले इकडे तिकडे, मंच खूप मोठा होता, प्रत्येक जण इथे आपले पात्र सिद्ध करीत होता

नट कोण, प्रेक्षक कोण, त्यांच्यात एक अद्वय्य असे होते, कधी प्रेक्षक कलाकार तर, कधी कलाकार प्रेक्षक होते! लहान मोठे थोर वयाचे, कलाकार सारे होते सुदृढ कोणी, कोणी दुबळे, सारे विविध तऱ्हेचे होते!

भव्य अशा या मंचावर कलाकार हजारो होते विशिष्ट आपल्या कले प्रमाणे पात्र रंगवत होते! कोणी नर्तक, गायक कोणी, कोणी होते वक्ते, शास्त्रज्ञ कोणी, शिक्षक कोणी, नेते कोणी होते!

साधू होते, संत होते, फकीर संन्यासी होते साधू संतांच्या वेषामध्ये लफंगे फिरत होते! चोर होते, डाकू होते, भिकारी कोणी होते कोणास ठाऊक हे लोक सगळे कुठली स्क्रिप्ट घेऊन आले होते!

आई बाबा, ताई भाऊ,मामा- मावशी, आत्या- काका, एकच पात्र निभावत होते, कधी अनेक साऱ्या भूमिका! रस भरलेल्या या नाटकात तर, भाव रंगत होते किती सुख- दुःख, राग, लोभ, प्रेम, मत्सर, भीती!

ज्याच्या त्याच्या भूमिकेस अवसरून, भाव ओसंडत होते पण काहींचे चेहेरे मात्र, मुखवट्यात लपले होते! खरा कुठला खोटा कुठला, सांगणं कठीण होतं आनंदाच्या मुखवट्या आड, दुःख कुणाचं दडलं होतं!

कधी गोंधळ कधी आक्रोश, मंच सारखा बदलत आहे पडद्या मागून येतंय नवीन कोणी, कोणी पडद्या आड जात आहे, माझं पात्र रंगवताना एकदा थांबले थोडी या गोंधळात मंचाच्या या भ्रांतीमध्ये, पुढच्या ओळी काही सुचेनात!

मिटून डोळे, विचार केला, आठवले दिग्दर्शकाला, कुठे आहेस, काय करू सांगशील का मला? इथेच आहे कायम जवळ तुझ्या, हळूच आवाज आला, पात्र तुझं छान रंगेल, फक्त आठवत जा मला!

उमजले मला मंचावर, खेळ एकच आहे, पडद्या आडून येऊन पुन्हा, पडद्या आड जायचं आहे! माझ्या माझ्या परीने माझे पात्र आहे मी रंगवत, प्रकाश झोताचा लोभ नाही, मुखवटे नाही मी चढवत!

परंतु इच्छा मात्र आहे एक, पात्र सुंदर असे रंगूदे पडद्याआड जाता जाता, टाळी एखादी पडुदे पात्र माझे रंगवताना भाव असे रंगूदेत अंतःकरण स्पर्शून कुणाचे, अश्रू एक दोन ढळूदेत!

निरंतर या नाटकाच्या दिग्दर्शकाला, एक असे सांगते तुझ्या नाटकाचे हे छोटे पात्र मी, असीम आनंदाने रंगवते परंतु अर्ज माझा ऐक जरा, एवढी कृपा माझ्यावर कर पडद्याआडच राहूदे मला, खेळ माझा संपल्यावर!

पुन्हा कुठला रोल नको, इम्प्रोव्ह नको रे पुन्हा मला मोहित करणाऱ्याया मंचावर परत, धाडू नको रे कधी मला मोहित करणाऱ्या या मंचावर परत, धाडू नको रे कधी मला!

-- स्वाती संजय कर्वे

THE “NEW KID, NEW HOME, NEW TAX BRACKET” CHALLENGE

A Prudential financial professional can assess your situation. Draw up a strategy. And help you build a secure future.
To learn more, call me today.

Rachna Kumar
Financial Professional
The Prudential Insurance Company of America
101 W Big Beaver Rd #705
Troy, MI 48084
Office 248-688-3694
Cell Phone 248-835-2528
Rachna.Kumar@Prudential.com
www.prudential.com/us/rachna.kumar

Prudential
Bring Your Challenges®

INVESTMENTS | INSURANCE | RETIREMENT

Insurance issued by The Prudential Insurance Company of America, Newark, NJ and its affiliates. Securities products and services are offered through Pruco Securities, LLC. Neither Prudential nor its sales professionals offer tax or legal advice. Consult with your own Attorney or Accountant regarding your particular situation. Each company is solely responsible for its own financial condition and contractual obligations. ©2014 Prudential Financial, Inc. and its related entities. Prudential, the Prudential logo, the Rock symbol and Bring Your Challenges are service marks of Prudential Financial, Inc., and its related entities, registered in many jurisdictions worldwide.
0223059-00005-00

**ANY DATA.
ANY FORMAT.
ANY TRADING PARTNER.
ANYWHERE.**

**SIMPLE, COMPLETE, COST-EFFECTIVE SOLUTIONS THAT IMPROVE
ELECTRONIC COLLABORATION BETWEEN GLOBAL PARTNERS.**

iConnect's suite of electronic commerce and EDI solutions includes EDI in the Cloud, Value Added Network Services, iExchangeWeb - Web EDI, Supply Chain Management, Data Transformation Services and XML Data Services. iConnect provides for the successful transformation and secure delivery of business critical information between organizations irrespective of data format, technology and language. **Visit iconnect-corp.com or call 877-327-9334 to learn more.**

iConnect

नाटकाचा ताल घुंगरांचा नाद

संस्कृत वाङ्मयात नाटकाला 'काव्येषु रम्य' म्हंटलं जातं. नाटकात काव्य आणि संगीत असतं, नृत्य असलं नसलं तरी. मात्र नाचात 'नाट्य' असतंच. आनंद किंवा सकारात्मक भावना हलक्याश्या स्मिताने देखील व्यक्त करता येतात पण दुःखाच्या वेगळ्या छटा दाखवणं कठीण. नाट्य विशेषांकाची बांधणी करताना मनात आलं; इथे अनेक गुणी नृत्यांगना आहेत आणि त्यातल्या काहींनी मराठी नाटकात कामंही केली आहेत; त्यांनाच विचारून बघूया. त्यानिमित्ताने अनघा हुपरीकर, **मनीषा डोंगरे** व **वैदेही डोंगरे** यांच्याशी ऐसपैस गप्पा मारल्या. "रंगमंचावर नाचताना जागेच भान असतंच तेंव्हा नाटकात काम करणं सोपं जातं" हे उत्तर मला अपेक्षित होतं किंवा "भावना दोन्ही ठिकाणी व्यक्त कराव्या लागतात, विशेष फरक नाही" हे साचेबंद मत लिहून घ्यायला माझी तयारी होती. प्रत्यक्षात तिघींचे अनुभव एवढे वेगळे होते की नाटकांकडे बघायची माझी दृष्टीच बदलली.

कथक गुरू मनीषा डोंगरे हिला काही डेट्रॉईटकरांनी अजून एका भूमिकेत पाहिले असेल. पु.लं च्या 'ती फुलराणी' या प्रसिद्ध नाटकातील 'तुला शिकवीन चांगलाच धडा' हा एकपात्री प्रवेश तिने अतिशय ताकदीने सादर केला होता. तो ३०एक वर्षांपूर्वी प्रथम तिने मुंबईत नाट्यस्पर्धेसाठी केला. स्तुती करताना नंतर परीक्षकांनी विचारले 'तू नाच शिकतेस का?' तिच्या बोलण्यातला ठसका, रंगमंचावर हलण्यातला रुबाव व सहजता पाहून त्यांना नृत्याचा ठसा संस्कार जाणवले. रंगमंचावर किती हलायचं आणि नाचताना किती डुलायचं या दोन्हीचं भान नाचताना सांभाळावं लागतं. मनीषावर ते संस्कार आपसूकच झालेले होते.

मनावर ठसलेला आणि अविस्मरणीय अनुभव तिला मिळाला तो एका आगळ्या वेगळ्या नाटकातून. आता झी मराठी व इतर कार्यक्रमाद्वारे प्रसिद्ध झालेले उदय निरगुडकर मनीषा कॉलेजात असताना 'उदयोन्मुख' होते. त्यांनी एक नाटिका लिहिली होती. 'कै. राम गणेश गडकरी यांची प्रतिभा त्यांच्या व्यसनाला कंटाळून दुःखी होऊन त्यांना सोडून जाते, कलागुणांच्या शोधात ती फिरत राहते. फिरत असताना तिला मुलं खेळताना दिसतात. तिचा स्पर्श होताच ती मुलं गडकऱ्यांच्या व्यक्तिरेखा धारण करतात' हे त्या नाटिकेचं कथानक होतं. या कल्पनेला 'अफलातून' यासारखा दुसरा समर्पक शब्द नाही! अश्या चाकोरीबाहेरच्या अनुभवांसह रंगमंचाकडे बघण्याचा दृष्टिकोनच घडत गेला.

अनघा हुपरीकरदेखील कथकनिपुण आहे. नाटकाचे भान ठेवायचे म्हणजे वेदनेचा ताल (आणि तोलही!) सांभाळणे महत्वाचे. तिच्या गुरूंनी अनेक वर्षांपूर्वी रिचर्ड बाख लिखित 'जोनाथन लिव्हिंग्स्टन सीगल' या कादंबरीवर एक नृत्य-नाट्य बसवले होते. जीवनाचा संघर्ष व्यक्त करणारी ती एक रूपकात्मक कादंबरी आहे. नाट्यरूपात अनघाला एका सीगलची होणारी तडफड व्यक्त करायची होती. आधुनिक तंत्रज्ञान न वापरता निव्वळ पार्श्वसंगीत आणि शरीराची हालचाल याच्या जोरावर अनघाने हा शेवटचा लढा व्यक्त केला. तालवाद्य नसले तरी संगीताचाच काय तर कथेचाही ताल तिला जाणवतो. हाच 'अंतर्गत' ताल तिला अनेक वर्षांनी डेट्रॉईट मध्ये नाट्यगंधारच्या 'रणांगण' नाटकात मदतीला आला. अनघाने दत्ताजी शिंदेंची पत्नी 'भागीरथी' साकार केली होती. भूमिका छोटीशीच होती पण एक आव्हान होतं; पानिपतच्या युद्धात दत्ताजी धारातीर्थी पडले ही बातमी तिच्यापर्यंत पोचते तेंव्हा गर्भवती भागीरथी दुःखाने न कोलमडता सूडाने पेटते, "पतीवधाचा बदल घेईन आणि पोटातील गर्भ त्याचसाठी वाढवीन" अशी प्रतिज्ञा करते. तिचा शोक व प्रक्षोभ महिषासुरमर्दिनी स्तोत्राच्या वाद्यसंगीताच्या पार्श्वभूमीवर व्यक्त होतो. त्या प्रतिज्ञेच्या crescendo वर तो अंक संपतो. कुठेही भडकपणा न जाणवता तो थरकाप आपल्यापर्यंत पोचतो!

नाटकात काम करण्याचा अनुभव कोणाला काय देऊन जातो हे जसं भाकित करता येतं नाही तसं तो कलाकारातून काय घेऊन जातो हेही नाही. "मावशी, मी असं प्रत्येक प्रयोगात दुःख व्यक्त करून normal राहूच शकत नाही. It is not healthy for me." हे वैदेहीने इतक्या पोटतिडकीने म्हंटले की मी अवाक झाले. वैदेही डोंगरेने नुकतेच सुशांत खोपकर लिखित 'प्रयाणोत्सव' नाटकात एका १८-१९ वर्षांच्या लाडात वाढलेल्या मुलीचे (म्हणजे स्वतःचे!) काम केले आहे. पहिल्या अंकात अल्लड असलेली ही मुलगी दुसऱ्या अंकात एका कठोर सत्याला सामोरी जाते. तिच्या आईवर कर्करोगाचा घाला पडतो आणि तिचा मृत्यू दारात येऊन ठेपतो. तिच्याकडे या नाटकाचा विषय काढायच्या आधी मला वाटलं, इथे वाढलेली ही मुलगी; 'अस्खलित मराठी बोलायला त्रास झाला' असं म्हणेल किंवा नाचण्यामुळे रंगमंचावर वावरायची सवय होती, घरी वागते तसंच इथे वागायचं, त्यात काय? असं हिला वाटेल. झालं उलटंच! भाषेच्या खाचाखोचा तिने पटकन आत्मसात केल्या, सर्वात कठीण गेलं ते म्हणजे नाटकातलं कुटुंब व खरं कुटुंब यांत फरक करणं. पहिल्या अंकात तिच्या अवखळ स्वभावामुळे हे कुटुंब प्रेक्षकांना आपलंसं करून घेतं. दोन अंकातील विरोधाभास दाखवायला तिला पहिल्या अंकात लाड, बाबांच्या अंगाशी जाणं, आईशी लटकी हुज्जत घालणं, भावाला चिडवणं या वरवर सोप्या वाटणाऱ्या गोष्टी अति लडिवाळ न वाटता व्यक्त करायच्या होत्या. गहिरी नाती प्रस्थापित करून प्रेक्षकांवर मोहिनी घालायची होती. "I know this family" असं प्रेक्षकांना वाटल्याशिवाय पुढचा आघात जाणवला नसता. काही साध्या प्रसंगाचे (आई किंवा बाबांनी जवळ घेणं) ३० retakes व्हायचे कृत्रिमपणा वाटू नये म्हणून. छोटे छोटे बारकावे समजायला तिला चैतन्य पुराणिक आणि अभिजित पराडकर यांची खूप मदत झाली. नाचताना इतर चुकले तरी फरक पडत नाही, पण नाटकात कितीही ताकदीचा कलाकार असला तरी समोरच्याने साथ दिली नाही तर तो प्रसंग रंगत नाही हे तिला खूप प्रकर्षाने जाणवलं.

या सर्वांच्या अनुभवांनी गप्पांमधून 'तिळा उघड' म्हंटल्यासारखी नाटकामागची खुबी कळत गेली. कलाकार मुळात संवेदनशील असेल एक भाषा शिकल्यावर दुसरी भाषा शिकणं सोपं जातं; तसंच एक कला आत्मसात केल्यावर दुसरीही सहज साध्य होते का? या तात्विक प्रश्नाला ठोस उत्तर मिळालं नाही पण न विचारलेल्या इतक्या प्रश्नांची उत्तरं मिळाली की रसग्रहणाचा आनंद लाभला! आम्ही प्रेक्षक सर्व 'नाटक्या' मंडळींचे आणि त्यांच्या कलेचे शतशः ऋणी आहोत हेच खरे!

(शब्दांकन: ज्योत्सना माईणकर दिवाडकर)

Congratulations to
Maharashtra Mandal of Detroit
From
Anish & Hema Rachmale
of the Lakeshore Group of Companies

Lakeshore Global
Infrastructure Contractors

Sky Group Grand, LLC.
Real Estate Group

Lakeshore Healthcare Group, Inc.
Nursing Home & Managed Care

7310 Woodward Avenue, Detroit Michigan, 48202
313.889.4141 www.laccorp.com/www.lakeshorehealth.com

बॅकस्टेजची गंमत

रुपेरी पडद्यापुढची गंमत सारेच आवडीनं पाहतात,
पण मागे काय कसरत असते, ते किती जाणतात?

नटीचे अश्रू, नटाचे प्रेम, गुंफली जात असते गोष्ट
पण लेखकाचे मात्र दिसत नाहीत कुणाला कष्ट.

अंधारातून प्रकाशझोत येतात, तेव्हा दिसते सर्व स्पष्ट
Lightman ची धडपड नसेल तर दिसेल का नाटक इष्ट?

Scene पाहून कधी रडू, तर कधी हसू चेहेऱ्यावर येई
Background Music नसले तर ह्यातले काहीच शक्य नाही.

नायक धावतो खलनायकामागे आणि घेतो त्याला ताब्यात,
ते जमलं कारण सेटवाल्यांनी बनवली असते पळायची वाट.

नाटक संपेपर्यंत प्रेक्षकांची स्टेजवर, नजर खिळून राहते
Director च्या **direction** मुळेच तर गोष्टीची पकड राहते.

अनेक रूप आणि अनेक ढंग... कलाकार तुम्हाला त्या त्या आयुष्यात रमवतो,
पण त्या तयारीसाठी त्याच्या स्वतःच्या घरात तो किती क्षण गमावतो..!

टीका करणे सोपे आहे आणि सुपर हिट किंवा फ्लॉप म्हणणे सहज जमते,
कष्ट किती त्यात घ्यावे लागले हे मात्र फक्त त्या नाटकाच्या टीमलाच समजते.

पुढच्या वेळी प्रयोग पाहाल तर माझी विनंती, की पहा सर्व पैलू जाणून,
पूर्ण नाटक आवडेल तुम्हाला, सांगते... बॅकस्टेजची गंमत मला कळते म्हणून !

- मानसी डहाणूकर

NO MATTER THE DESTINATION,
CHOOSE **JAYA TRAVEL**
FOR ALL OF YOUR TRAVEL NEEDS.

CRUISES
LAND / TOUR PACKAGES
RIVER CRUISES

And Of Course... Competitive Airfare to Worldwide Destinations!

5% OFF

On any Cruise or Tour Package
when you call and use code
MMD2016April

Expires 31 August 2016 - Restrictions may apply.

BEFORE YOU TRAVEL THE WORLD, CALL JAYA TRAVEL!

1-877-359-5292 | www.jayatravel.com

JAYA
TRAVEL & TOURS

ग्यानबाची मेख

“लाडके गाडी चुकलो आणि मी आलो!” नाटकाचे संवाद म्हणत घराचा दरवाजा उघडून, थेट एन्ट्री करणं ही राहूलची सवयंच झाली होती. काय आहे, सुरेशकाका गाडगीळ वेळेचे अतिशय चोख. शिस्त म्हणजे शिस्त. एक मिनिटाचा उशीर सुद्धा त्यांना चालत नाही. ७:३० ची तालीम म्हणजे बरोबबर त्या वेळेला तालीम सुरू व्हायलाच पाहिजे. राहूलची एन्ट्री मात्र प्रवेशाच्या शेवटी होती हे त्याला माहित होतं. त्यामुळे ऑफिसमधून काम आटपून धावत पळत राहूल तालमीला पोहोचायचा खरा, पण प्रवेश सुरू होताना नव्हे. त्याच्या ह्या एन्ट्रीची आम्हा सगळ्यांनाच इतकी सवय झाली होती की एखाद्या दिवशी तो लवकर आलाच, तर आम्हालाच चुकल्या-चुकल्या सारखं वाटायचं. तसाच दुसरा सतीश. वेळेवर पोहोचेल का हे काही नक्की सांगता यायचं नाही. पण न चुकता ७:३० ला “मी १५ मैल आणि मेपलला आहे, आलोच” असा फोन मात्र १०० टक्के. असे किती किस्से सांगू? अहो, एकदा तर प्रॉप म्हणून ठेवलेल्या जिलब्या भूक लागली म्हणून कुणीतरी खाल्ल्या. नाटकाचा प्रयोग जरी २ तास असला तरी, नाटकाचे किस्से... अगणित तास!! आणि ह्या किश्यांतच तर खरी ग्यानबाची मेख असते. ह्या नाटकाच्या नाटकात असे असंख्य अनुभव असतात जे प्रयोगापेक्षाही जास्त मोलाचे असतात.

खरं सांगायचं तर आपण सगळेच आपल्या रोजच्या जगण्यात अभिनय करत असतो. नाही पटत? एखादं काम चुकवायचं असलं की “आई, मला आज खूप अभ्यास आहे, नाहीतर नक्की केलं असतं.” असं म्हटल्याचं आठवतंय? काय सुरेख अभिनय केला होतात न? संवाद आपोआप सुचले होते. तंतोतंत भाव आपसूक चेहऱ्यावर उमटले होते. बरोबर ना? अहो,

मोठ्यांचं सोडा. अगदी ६-महिन्यांचं बाळ सुद्धा उगीचंच रडण्याचा अभिनय करतं की नाही, त्याला उचलून घ्यायला हवं असलं की? तर सारांश काय, अभिनय जन्मजात आहे. स्टेज वर मात्र थोडसं वेगळं असतं. सूत्र आपल्या हातात नसतात. एकतर संवाद दुसऱ्या कोणी तरी लिहिलेले असतात. ते कुठल्या भावनांनी म्हणायचे हे सुद्धा तिसरंच कोणीतरी ठरवतं. पण चांगला अभिनय कसा करायचा हे सोप्या भाषेत सांगायचं झालं तर... “Don't act... react” अशी शिकवण मला माझ्या गुरूंकडून मिळाली आहे. समोरच्याचा संवाद ऐका आणि त्याला साजेसा प्रतिसाद द्या. तुम्ही म्हणून नाही, तर ते पात्र जसा देईल तसा. ते पात्र कसं बसेल, कसं बोलेल, कसं बघेल, जे करेल ते का करेल...तसा. शोधावं लागतं हं ते पात्र. नाटकाच्या गृहपाठाचा तो अविभाज्य घटक असतो. मग पात्राची मनस्थिती जाणून घेण्यासाठी कुठेतरी अनुभवांना हात घालावा लागतो. आता तुम्ही म्हणाल हे जिवंत चित्र तयार कसं करायचं? अहो, ही पात्रं आपल्या आजूबाजूलाच असतात. कुठल्या तरी अनुभवात लपलेली. त्यांना हुडकावं लागतं

इतकंच. आणि बऱ्याच वेळा ती पात्रं ह्या नाटक नावाच्या प्रवासातंच भेटत जातात. कधी सहप्रवासी म्हणून, तर कधी पात्र म्हणून.

प्रत्येक नाटकाचा प्रवास वेगळा. शेवटचा मुक्काम नवीन आणि दिशा निराळी असली तरी मजा तीच. आणि ह्या प्रवासातले खड्डे...त्यांच्या बदल तर सांगायलाच नको. आता हेच बघा ना. माझ्या आठवणीत असं कदाचित एखादंच नाटक असेल जेव्हा प्रयोग चालू असताना कुणीही, काहीही गंडवलं नसेल. कधी कधी प्रेक्षकांनाही कळतं. पण बऱ्याच वेळा हे फक्त आतल्या लोकांनाच कळतं. उदाहरण म्हणून सांगते. एका प्रयोगाला राय बहादुर (नावाचं पात्र) सारखे सारखे त्यांच्या मिशीला ताव देत होते. प्रयोगानंतर ह्या गोष्टीचं एका प्रेक्षक महाशयांनी माझ्याकडे तोंड भरून कौतुक केलं. "काय character सुंदर वठवलं, मिशी वगैरे मस्त पिळत! इंग्रजांच्या काळातले राय बहादुर आठवले". अहो, त्या प्रेक्षक महाशयांना हे कूठे ठाऊक होतं की मिशीचा गोंद कमी पडला होता आणि ती सूट नये म्हणून खरं तर राय बहादुर तसं करत होते! पण सारांश काय, तर असे गंडलेले मजेदार प्रसंग सत्वपरीक्षा असले तरी सुंदर आठवणीही असतात. जाणता-अजाणता "It builds character" असं म्हटलं तरी चालेल. (शब्दाची कोटी हेतुपुरस्सर !!!)

आपण सहसा प्रवासाला निघालो की कधी एकदा मुक्कामाला पोहोचतोय असं आपल्याला झालेलं असतं. हो ना? पण इथे सगळंच और. इथे द्विधा मनस्थिती. प्रयोगाचा मुक्काम गाठायचा तर असतो पण प्रवास कधीच संपू नये असंही वाटतं. नाटकासाठी पात्र हवी, त्यासाठी अनुभव आणि अनुभवांसाठी... नाटक! बरं, अनुभवांचं होल्डअॅल वाढलं तरी ते जड कधीच होत नाही. उलत त्यात अजून काही कोंबता येईल का असा विचार आल्या वाचून रहात नाही. अनेक अनोळखी वळणं घेत होतो हा नाटकाच्या नाटकाचा प्रवास. कधी अडखळत, कधी धडपडत. पण तरीही त्यात एक झिंग आहे जी शब्दात सांगणं अवघड आहे. एकदा का ती चढली की सहसा उतरत नाही. म्हणून तर कधी कधी प्रश्न पडतो की खऱ्या अर्थानी कधी संपतो का हा प्रवास? का शेकस्पेअर म्हणतो तसं... नाटक निरंतर आहे... ते आम्ही कधी करतंच नाही. ते आपोआप होतंच रहातं, आम्ही फक्त त्यात अधून मधून डोकावतो.

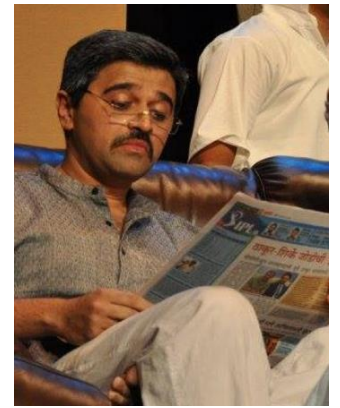
• पूनम तोरगल

नाटक- एका अव्यवहारी निर्माता आणि सुमार कलाकाराच्या नजरेतून...

तिसरी घंटा होते, “रंगदेवता आणि नाट्यरसिकांना विनम्र अभिवादन करून नाट्यगंधार सहर्ष आणि सविनय सादर करीत आहे” अशी परिचित घोषणा होते. नांदीचे मंत्रमुग्ध करणारे सूर प्रेक्षागृहात भरून जातात. अशा वेळेला अगंतुकपणे पोटात येणारी ती फुलपाखरे, तीसुद्धा नाट्यप्रयोगाला हटकून हजेरी लावतात. एव्हाना नाटकातलं पात्र वेताळासारखं पाठीवर चढून बसलेलं असतं. पडदा उघडतो, मी रंगमंचावर एन्ट्री घेतो. प्रखर दिव्याचा झोत अंगावर येतो. क्षणात सगळा कोलाहल शांत होतो. एका शब्दब्रह्माची, एका नादब्रह्माची आराधना सुरु होते. त्या रंगमंचावर वावरलेले आणि काळाच्या ओघात गुडूप झालेले सारे पुर्वसुरी नटसम्राट जणू रंगदेवतेला वंदन करण्यासाठी रंगमंचावर अवतीर्ण होतात. त्यांना वंदन करून मी सारी एकाग्रता एकवटून माझा नाट्यप्रयोग करण्यासाठी सरसावतो. गळ्याच्या शिरा तडतडू लागतात. एखाद्या संस्कृतप्रचुर पल्लेदार संवादाची जणू ही नांदी असते. गवैय्याने एखादा अनवट राग आळवण्याआधी संवादिनी वाजवणाऱ्याकडे सहेतुक पाहावे तसा मी सहकलाकाराकडे पाहू लागतो. पण हे काय? मी स्टेजवर एकटाच? माझा रागाचा पारा चढतो. कामचुकारपणाची मला पहिल्यापासून चीड आहे. आणि स्टेजवर वेळेवर एन्ट्री न घेणं म्हणजे तर अक्षम्य अपराध. पण शो मस्ट गो ऑन.. मी माझे संवाद म्हणू लागतो..आज काही शब्द का फुटत नाही आहेत तोंडातून? बरं हे नाटक आहे तरी कोणतं? आणि मी.. मी कोणतं पात्र वठवतोय? दरदरून घाम फुटायला लागतो.. माझे नाटकातले सहकलाकार कुठे आहेत? मी एकटाच स्टेजवर कसा? खचून भरलेल्या प्रेक्षागृहातून अस्फुटसे हसण्याचे आवाज येताहेत.. तर आमच्या छोट्याश्या नाट्यकारकिर्दीचा असा शेवट ठरला होता तर? तोच विंगेतून रंजू मला खुणावते.. म्हण काहीतरी.. रंजू लहानपणीसुद्धा हेच म्हणाली होती. पसायदान म्हण म्हणून.. हेच लोक तेव्हाही हसले होते.. पण आता मी स्टेजवरून पळून तर नाही जाऊ शकत. तोवर कुणीतरी वृद्ध व्यक्ती- बहुदा नाटकाचे दिग्दर्शक मला विंगेतून हसून म्हणतात, “अरे तू इतक्या नाटकात काम केलंयस म्हणतोस तर तूच संवाद ठरव आणि म्हण”. अहो पण... असे अचानक नाटकाचे संवाद कुठून तयार करू? नाटक विनोदी आहे का गंभीर? नाटकाचा विषय काय? एक छद्मी हास्य टाकून महातारबुवा अंतर्धान पावतात. आता लोकांच्या हसण्याचा आवाज माझ्यापर्यंत पोहोचतो आहे. आणि... आणि खाडकन माझे डोळे उघडतात.... हुशशsss म्हणजे ते स्वप्न होतं तर...

गेली १५ वर्ष या स्वप्नाने आधीच्या ‘गणिताचा पेपर आहे आणि आपण चुकून भूगोलाचा अभ्यास करून गेलो आहोत’ या आमच्या पेटंट स्वप्नाला मागे सारून अक्वल नंबर पटकावला आहे. हे स्वप्न आहे हे कळल्यावर आम्हाला झोपेत होणाऱ्या आनंदाची तुलना आमच्या शाळेतील बहुचर्चित-थोडक्यात सांगायचं तर अनेकांच्या दिलाची धडकन- मुलीने मला राखी न बांधल्यावर एकदा झाला होता त्याच आनंदाशी होऊ शकते. पुढे तिच्याच लग्नात अस्मादिकांनी ‘तुम तो ठेहरे परदेसी’ या गाण्यावर अप्रतिम नृत्यनाटिका सादर केली हा भाग अलहिदा.. असो.. तर त्या स्नेहपूर्ण बंधनाचे वर्णन आपण दुसऱ्या कुठल्या तरी स्नेहबंधात करू..

तर आमचे परमप्रिय मित्रवर्य श्री. सुशांत खोपकर यांनी फारच आग्रह केल्यामुळे हा लेख लिहिणे भाग पडत आहे. अंदर की बात अशी की हा लेख लिहिला नाही तर माझ्या आगामी नाटकातली भूमिका करायला त्याने ऐनवेळी नकार दिला आहे. मुळात नाटक हा लिहिण्याचा विषय नसून सादर करण्याचा विषय आहे असं मी त्याला ठणकावून सांगितलं. पण

पड्या आपल्या मागणीपासून तसूभरही ढळला नाही. तसे पुण्याचे लोक... असो. आता नटाबरोबर मी निर्माता ही असल्यामुळे कलाकारांची मर्जी सांभाळण्याची आपसूक सवय होऊन गेली आहे. मागे एकदा आमच्या एका नटीला नाटकात काम करण्याची परवानगी द्यावी म्हणून तिच्या भारतस्थित नियोजित वरासमोर नाकदुऱ्या काढल्या होत्या, त्यामानाने लेख म्हणजे किरकोळ आहे. असो पुन्हा विषयांतर होतंय. बरं.. काही खरडण्याआधी प्रांजळपणे कबुल करतो की मी कुणी लेखक नव्हे आणि छापण्याच्या लायकीचं काही लिहावं अशी प्रतिभा, मज पामराजवळ नाही याची मला पूर्ण जाणीव आहे. कदाचित अस्मादिकांचं चार चौघात हसं करण्याचा कुटिल डाव आमच्या मित्रवर्ष्यांनी रचला असण्याची पण शक्यता आहे. तर मुद्दा असा की लेखात फार काही साहित्यिक मूल्य शोधण्याचा कुणी प्रयत्न करू नये.. शोधून ते सापडणार नाही ही गोष्ट वेगळी. तर फार काही गंभीर लिहिण्याचा आव न आणता थोड्या मनातल्या गोष्टी मांडाव्यात, काही अनुभवाचे बोल बोलावेत म्हणून हा लेखनप्रपंच.

तर सुरुवात करू, मी नाटक का करतो या प्रश्नापासून. कारण एकदा 'का' या प्रश्नाचं उत्तर तुमच्या डोक्यात सुस्पष्ट असलं ना की मग त्या अनुषंगाने येणारे इतर प्रश्न सहज उकलतात. रंगदेवतेची पूजा, कलेची सेवा, मराठी भाषेची सेवा, परकीयांच्या देशात येऊन आपल्या संस्कृतीचे जतन, पुढच्या पिढीला वारसा देणं असली अध्यक्षीय भाषण-छाप कारणं मी देणार नाही. या प्रश्नाचं माझ्यापुरतं उत्तर असं आहे की मी नाटक करतो कारण मला त्यातून निखळ आनंद मिळतो. अर्थात हा 'का' प्रत्येकानं आपल्यापुरता सोडवायचा आहे. पण तुमच्या उत्तरावर तुम्हाला या छंदातून मिळणारं समाधान अवलंबून असेल. कुणाला नाटक पैसे मिळवण्यासाठी, कुणाला प्रसिद्धीसाठी, तर कुणाला 'मला हे पण करता येतं' हे सिद्ध करण्यासाठी करायचं असेल.

यातलं कोणतंच कारण चूक नाही. पण तुम्हाला समविचारी नाट्यप्रेमी शोधून तुमचा आनंद शोधावा लागेल. यामध्ये गल्लत झाल्यामुळे अनेक नाट्यसंस्था मोडकळीला आल्याचं दुर्दैवानं दिसून येतं.

तर माझ्यासाठी नाटकाच्या संहितेपासून ते सादरीकरणपर्यंतचा प्रवास हा अतिशय मजेदार, सुखद आणि इतर सगळ्या गोष्टी विसरायला लावणारा आहे. आमच्या सौभाग्यवतींना विचारलंत तर त्या अगदी उत्साहाने (नवऱ्याच्या चहाड्या करताना त्यांच्या अंगी येणाऱ्या उत्साहाची तुलना साड्यांच्या दुकानातील त्यांच्या, "अबोली रंगाचा पदर, मोरपंखी काठ" वगैरे अगम्य भाषेतील संभाषणादरम्यानच्या उत्साहाशीच होऊ शकते. ही आपली एक जादाची माहिती) "नशीब माझं, की घरी बायको आणि मुलं आहेत हे विसरत नाही. जितका वेळ त्या चैतन्यबरोबर गप्पा मारण्यात दवडतो त्याच्या अर्धा वेळ... "असो सुज्ञास अधिक सांगणे न लगे तर मूळ मुद्दा असा की नाटक हा एक मजेदार छंद आहे. नाटकाच्या तालमी, नाटकाच्या निमित्ताने भेटणारे अनेक हरहुन्नरी कलाकार, त्यांच्याशी रंगणाऱ्या गप्पा, आश्चर्यानं तोंडात बोट घालायला लावणारे त्यांचे कलाविष्कार सगळंच कसं मनाला ताजंतवानं करणारं असतं. संहितेचा सांगाडा घेऊन नंतर त्यावर नेपथ्य, प्रकाश, संगीत, वेशभूषा, रंगभूषा असे साज सजवून जेव्हा एक नाटक रंगमंचावर उभं राहतं तेव्हा त्याची तुलना बोहोल्यावर उभ्या राहिलेल्या सुवर्णलंकारमंडित नववधुशी किंवा धूप, उदाबत्ती, गंध, फुलं आणि वस्त्र परिधान केल्यानंतर दिसणाऱ्या प्रसन्न अशा जगन्नियंत्याच्या पुजेशी करण्याचा मोह आवरत नाही. स्वतःला विसरून परकायाप्रवेश करण्याची आणि एकाच जन्मात अनेक जन्म जगण्याची संधी देणारं नाटक हे माझ्या अन्यथा रुक्ष अशा जीवनातील मरुद्यान आहे.

नाटक का करतो हे सांगितल्यावर तुम्ही म्हणाल की मग नाट्यसंस्था कशाला? तर यामागचं कारण असं लहानपणी मला, माझ्याकडे बॅट-बॉल आहे या फक्त एका 'गुणा'मुळे गल्लीतील प्रत्येक क्रिकेट टीम मध्ये आवर्जून घेतलं जाई. अभिनय क्षेत्रातला एकंदरीत आमचा वकूब पाहता, कुणी दुसरा दिग्दर्शक मला काही बरं काम देईल अशी काही चिन्हं दिसेनात. अगदी १ मिनिटाचा रोल करण्यासाठी बफेलो ते टोराँटो अशी परदेशवारी दर शनिवारी करून पहिली. जेव्हा कुठेच डाळ शिजेना तेव्हा लक्षात आलं की आपल्याला बॅट-बॉल पाहिजे आणि याच विचारासरशी नाट्यरूपी बॅट-बॉलचा - नाट्यगंधारचा जन्म झाला. (अशा अनेक सुरस कथा वाचण्यासाठी वैदर्भीय भाषेत लिहिलेलं आमचं आत्मचरित्र "आमी बि- घडून राहिलो" आजच सवलतीच्या दरात बुक करा. संधी मिळालीच आहे तर जरा जाहिरात करून घेतली..)

एकदा नाटक निखळ आनंद मिळवण्यासाठी करायचं हे ठरलं की मग निखळ आनंदाच्या आड येणाऱ्या गोष्टी दूर सारणं ओघानं आलंच. नाटकाच्या बाबतीत पैशाच्या मोहापासून मी आजवर कटाक्षानं दूर राहिलो कारण एकदा तुम्ही नाटक किंवा कोणतीही कला, पैसे मिळवण्यासाठी करायला लागलात की पैशासाठी करावे लागणारी सारी सव्यापसव्य, मग ते जास्त दराची पुढच्या रांगांची तिकिटं विकणं असो, आपल्याच मित्रांच्या, वा नातेवाईकांच्या गळ्यात तुमच्या नाटकाची तिकिटं मारणं असो, उबग येईल इतका जाहिरातींचा मारा करणं असो, देणगीदारांचे उंबरे झिजवणं असो किंवा अधिक मानधनासाठी प्रयत्न करणं असो, हे सर्व करावंच लागतं. कलेमध्ये पैसा आला की त्यातली कला संपते आणि उरतो केवळ एक व्यवसाय असा माझा समज आहे. एकदा नफ्याची अपेक्षा नाही आणि तोट्याची चिंता नाही हे आपल्या मनाला समजावलं की मग उरतो तो केवळ एक आनंदसोहळा. मनासारख्या झालेल्या कामाची स्वतःला मिळालेली अनुभूती आणि दर्जेदार कलाकृती सादर केल्याचे समाधान माझ्यातल्या कलाकाराला आणखी उत्तमोत्तम कलाकृती सादर करण्यासाठी स्फूर्ती देते.

उपरोक्तनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे निर्माता म्हणून मी अतिशय अव्यवहारी आहे. पराडकरांची फाळके कंपनी असं नाट्यगंधारचं वर्णन माझे सहकारी करतात आणि आमच्या सहधर्मचारिणी, मी होते म्हणून टिकले या थाटात मी होते म्हणून नाहीतर घरातली भांडीकुंडी पण विकून टाकली असती असं आपल्या महिलावर्गात सांगतात असं आम्ही ऐकून आहोत. (ऐकून आहोत म्हणजे मोरुची मावशी बनून एकदा हळदीकुंकवाला गेलो असताना महिलावर्गाने खुद्द ही चहाडी आमच्या कानी घातली आहे. असो पुन्हा विषयांतर झाले)

काही लोकांनी मार्केटिंगमध्ये मी खूप कमी पडतो आणि त्यामुळे नाट्यगंधारला हवा तितका प्रेक्षकवर्ग आणि परगावी प्रयोग मिळत नाहीत हे निरीक्षण नोंदवलं. हे निरीक्षण सर्वथैव मान्य. पण मार्केटिंगचं प्रयोजन (केवळ कलाक्षेत्राबाबत हे लिहितो आहे) हे लोकांना आगामी कार्यक्रमाची माहिती देणं इतपतच असावं. एकदा तुमच्या प्रेक्षकांना तुमच्या

कार्यक्रमाची माहिती दिल्यानंतर पुन्हा त्यांच्या मागं लागून तिकीट घ्यायला भाग पाडावं लागत असेल तर तुमची कला प्रेक्षकांच्या पसंतीला पात्र नाही हे ओळखून कलाकाराने अभिनय प्रशिक्षण संस्था, नाट्यसमीक्षण किंवा गेलाबाजार एखादा शिवणक्लास काढायला हरकत नाही असं नाट्यशास्त्र म्हणतं (हे नाट्यशास्त्र भरतमुनीनी लिहिलेलं नसून अस्मादिकांचा फावल्या वेळेचा तो उपक्रम आहे. असो..). गेल्या १५ वर्षांपासून मी नाटकाचे प्रयोग करतो आहे पण मी नाटकाचे तिकीट खपवेन म्हणून कुणाला माझं तोंड चुकवून निघून जावं लागलं नाही हे अभिमानानं नमूद करावसं वाटतं. अर्थात माफकशा मार्केटिंगला उदंड प्रतिसाद देऊन रसिक प्रेक्षकांनी आमच्यावर शिवणक्लास काढायची वेळ येऊ दिली नाही याबद्दल आम्ही त्यांचे आजन्म ऋणी आहोत.

यानंतर सर्व रंगकर्मींना भेडसावणारा जाज्वल्य प्रश्न म्हणजे लोकाभिमुख संहिता कशी निवडावी? याबाबतीत मात्र आम्ही सपशेल लोटांगण घातलेलं आहे. अहो एक वेळ बायकांच्या मनाचा थांग लागेल पण सर्व रसिकांच्या पसंतीला पडेल अशी संहिता शोधणं म्हणजे दिलखुलास दाद देणारा पुणेरी माणूस शोधण्याइतकं किंवा “आमचं बजेट जरा कमी आहे” असं न म्हणणारं मराठी मंडळ शोधण्याइतकं अवघड काम आहे. हा इतका गहन विषय आहे की यावर दोन-चार पीएचडया सहज खर्च पडतील. आमच्या नाटकांचा लोकांना कंटाळा आला की शिवणक्लास काढण्याऐवजी या शोधप्रबंधाचे गाईड व्हायला अस्मादिकांना आवडेल. पण तूर्तास तरी मामला बिकट आहे. जुनं नाटक करावं तर तुम्ही जरा कंटेम्परी नाटक केलं पाहिजे असा सल्ला येतो. आधुनिक नाटक केलं तर भारतातल्या आधुनिक जीवनाशी अमेरिकन प्रेक्षक रीलेट करू शकत नाहीत; तुम्ही क्लासिक्स का नाही करत अशी विचारणा होते. बरं क्लासिक्स करावेत तर किती दिवस तेच तेच जुनं दाखवणार असं ऐकून घ्यावं लागतं. ऐतिहासिक नाटक केलं तर “टिळकांवर नाटक केलंत तर तुम्हाला मानु” असे आव्हान दिले जाते. या ऐतिहासिक नाटकावरून एक गंमत आठवली, रणांगणच्या एका प्रयोगाला एका बाईनी मध्यंतराला बँकस्टेज येऊन मला सांगितलं “शिवाजी महाराजांची एन्ट्री खूप छान झाली”.

पेशवेकालीन नाटकात आम्ही या माऊलीला शिवाजीचं दर्शन दिलं हे ऐकून त्या शिवबाने रायगडाच्या टकमक टोकावरून आमचा कडेलोट करून का नाही दिला असं क्षणभर वाटून गेलं. पण फक्त क्षणभर... कारण प्रल्हादाला खांबात म्हणे नरसिंह दिसला तर आम्ही उभ्या केलेल्या हाडा मांसाच्या नानासाहेब पेशव्यात शिवाजी दिसला तर यात नवल ते काय अशी आम्ही आमची समजूत करून घेतली. मनातली खळबळ अजिबात जाणून न देता, त्या

माऊलीला धन्यवाद दिले. अशी ही स्थितप्रज्ञता अंगी बाणवायची असेल तर मित्रांनो, नाटकासारखा दुसरा छंद नाही. तर मुद्दा असा की रसिकांच्या परस्परविरोधी मागण्यांना कंटाळून आता स्वाहिली भाषेत झुलू प्रेमकहाणी सादर करावी या निर्णयावर येऊन आम्ही ठेपलो आहोत. अंगाला पानं गुंडाळून होला हुंबा करीत झुलू डान्स करण्याची आमची बालपणीची मनीषाही ह्यायोगे पूर्ण होईल तो आनंद वेगळाच.

ज्या संहिता आपल्याला आवडतील, ज्या भूमिकांमध्ये काहीतरी आव्हान असेल, नेपथ्यामध्ये नवीन करायला वाव असेल, एक नाट्यप्रयोग म्हणून सर्वांना काहीतरी शिकता येईल अशा संहिता निवडणे हाच एक राजमार्ग ठरू शकतो. चांगली कलाकृती असेल आणि सादरीकरण प्रामाणिक असेल तर प्रेक्षक ती कलाकृती मनापासून स्वीकारतात असा माझा आजवरचा अनुभव आहे. अर्थात प्रत्येक नाटक काही लोकांना आवडेल आणि काहीना आवडणारच नाही असे गृहीत धरून चालावे लागते.

नाटकामध्ये प्रेक्षकाची भूमिका काय असावी? विशेषतः अमेरिकेत, आपलेच लोक आहे, माझाच मित्र आहे, इतर कामं सांभाळून कलाकार काम करताहेत, हौशी कलाकार आहेत या अशा गोंडस कारणाखाली नाटकांचा किंवा इतर स्थानिक कलाकृतींचा जो उदो उदो केला जातो तो कलेसाठी मारक आहे असं माझं स्पष्ट मत आहे. (कोल्हापूरचा असल्यामुळे स्पष्ट बोलायला आपण घाबरत नाही) प्रेक्षकांची भूमिका ही काही अंशी समीक्षकाची असायला हवी. नाटकानंतर मी प्रेक्षकांना अभिप्राय कळवायला सांगतो. त्यातून खूप गोष्टी शिकायला मिळतात. आपल्या चुका सुधारता येतात आणि पुढचा प्रयोग अधिक चांगला करता येतो. कलाकारांनी आणि नाट्यसंस्थानी टीका सकारात्मकतेने घ्यायला शिकायला हवं. याची दुसरी बाजू अशी की नाटक हा प्रकार खूप मेहनतीचा आहे. अनेक लोक पाच ते सहा महिने राबून एक कलाकृती प्रेक्षकांसमोर उभी करतात. पुन्हा अमेरिकेतील नाटकांची एक उणीव अशी की बव्हंशी नाटकांचे १ किंवा २ प्रयोग होतात. त्यामुळे कलाकाराला त्याच्या चुका सुधारायला संधी मिळत नाही. बऱ्याच वेळा १०० प्रयोगानंतर कुठे पात्रावरती पकड येते असं मोठमोठ्या कलाकारांना सांगताना मी ऐकलंय. अमेरिकेत तुम्हाला पहिल्या प्रयोगावरूनच जोखलं जातं. बरेच कलाकार स्टेजवर पहिल्यांदा पाउल ठेवत असतात आणि सर्वच हौशी कलाकार असतात. तेव्हा चुकांवर बोट ठेवणं जितकं महत्वाचं तितकंच महत्वाचं असतं भरभरून दाद देणं. प्रेक्षकांच्या एका शाबासकीमध्ये, एका टाळीमध्ये सहा महिन्यांचे श्रम झटक्यात विसरायला लावण्याची ताकद असते हे लक्षात ठेऊन त्याचा सुयोग्य वापर करणं हे ही तितकंच आवश्यक.

दुसरी आणि महत्वाची जबाबदारी प्रेक्षकांच्यावर आहे ती म्हणजे विनोदी नाटकाखेरीज इतर नाटकांना प्रोत्साहन देण्याची. आपल्याला नाट्यकला जर अमेरिकेत रुजवायची असेल तर वेगवेगळ्या विषयावरच्या नाटकांना

पाठिंबा द्यायला हवा. वटवट आणि मोरूच्या मावशीचे ८ ते १० प्रयोग झाले; पण पुरुष, निष्पाप, शिकार किंवा रणांगणसारख्या महानाट्याला प्रेक्षकांच्या प्रतिसादाअभावी गावाबाहेरचे प्रयोग मिळत नाहीत तेव्हा त्यासाठी घेतलेली अपरिमित मेहेनत वाया जाते. कलेचं प्रदर्शन करायला न मिळणं यापरतं कलाकारासाठी मोठं दुःख नाही. ५० लोकांना घेऊन उभे केलेले महानाट्य मी अमेरिकेच्या प्रेक्षकांना दाखवू शकलो नाही ही खंत एक निर्माता म्हणून नेहमीच राहिल. भारतातून नवनवे उत्तमोत्तम कलाकार अमेरिकेत स्थायिक होत आहेत. तेव्हा याबाबतीत प्रेक्षकांनी जरूर विचार करायला हवा.

नाट्यगंधारचं भवितव्य काय असा प्रश्न मला माझे सहकारी नेहमी विचारतात. जोपर्यंत मायबाप प्रेक्षकांची, माझ्या सहकाऱ्यांची आणि आमचे सन्माननीय दिग्दर्शक चैतन्य पुराणिक यांची साथ आहे आणि जोवर नाटकातून आनंद मिळतो आहे, तोवर माझ्या अल्पमतिप्रमाणे आणि अल्प कुवतीनुसार जमतील तितके दर्जेदार प्रयोग करण्याचा मानस आहे. अनेक चांगले प्रकल्प मनात आहेत. नाटकाचे अनेक प्रकार अजून हाताळायचे आहेत. ज्याक्षणी लोकांना आमचा कंटाळा येतो आहे अशी जाणीव होईल त्याक्षणी नाट्यगंधारचा पेटारा बंद करून आल्या मार्गाने मी निघून जाईन याबद्दल रसिकांनी खात्री बाळगावी. आजवर जे प्रेम नाट्यगंधारला इथे मिळालं त्याच्या आठवणींची शिदोरी उर्वरीत आयुष्यभर पुरेल इतकी भरपूर आहे. कुणी सांगावं यातूनच उद्या नाट्यगंधार झुलू नृत्यसंस्था पण उदयास येईल. पण तूर्तास इतकेच!

- अभिजित पराडकर

Highglow

LOS ANGELES
18644 - A Pioneer Boulevard,
Artesia, CA 90701
Tel: (562) 402-0112

ATLANTA
1709 Church Street, Unit C,
Decatur, GA 30033
Tel: (404) 296-2714

DETROIT
28231 Ford Road,
Garden City, MI 48135
Tel: (734) 422-6810

मंत्र श्रमाचा, ध्यास गतीचा
गर्व मराठी संस्कृतीचा

BMM 2017

MARATHI INSPIRATION GLOBAL CELEBRATION

HOSTED BY: MAHARASHTRA MANDAL OF DETROIT

SANGEET SANSHAYKALLOL
CME - MEDICAL MINDS COMING TOGETHER
GRANTH DINDI - DHOL TASHA & LEZIM
BUSINESS CONFERENCE
RUJUTA DIWEKAR - HEALTH & FOOD
NANA PATEKAR WITH VIJAYA MEHTA
UTTARRANG - SENIORS GET TOGETHER
BELA SHENDE & SWAPNIL BANDODKAR
MANOMILAN - A NEW BEGINNING
FREE BABY SITTING - AGES 3 TO 12

SPEED DATING - MAKE NEW FRIENDS
RAJIV SATYAL - STAND UP COMEDY
DELICIOUS FOOD - 3 TIMES A DAY
KID FRIENDLY ATMOSPHERE
NORTH AMERICA PROGRAMS
DJ NIGHT - YOUTH ACTIVITY
EXPERIENCE MARATHI CULTURE
PETTING ZOO - KIDS ACTIVITY
GURUDEV SHANKAR ABHYANKAR
BHANGRA WORKSHOP FOR YOUTH

AND MANY MORE...

Grand Rapids, MI | July 6 - 9, 2017

www.bmm2017.org

BMM2017

Art: Mansi Dahanukar

PLATINUM SPONSOR
**excellence
SHELTERS**
Sustaining. Nurturing. Growing

Media Partners

Excellence Shelters
is proud to be the

18th BMM Convention, Detroit
7th-9th July, 2017

Excellence Shelters has consistently delivered top-notch projects for our customers which has made us Maharashtra's 1st plotting company to receive a CRISIL 5 Star rating. Over the years we have successfully emerged as the go to company when it comes to procuring land in Pune.

Excellence Shelters only offers NA residential plots which are fully sanctioned by the Government along with all legalities.

**Invest with Excellence Shelters &
Get One Free Ticket
for BMM 2017.**

OUR EMAIL
enquiry@excellenceshelter.com

CONTACT US
+91 888-835-5559/ Toll free 1800-3070-6075

OUR WEBSITE
www.excellenceshelters.com